

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT
UUSIMA AJA OSAKOND

Kristin Saare

NAISTE TÖÖ JA ARGIELU PRAKTIKAD KIHNU KOLHOOSIS 1960.-1980.
AASTATEL

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Kirsti Jõesalu

Aigi Rahi-Tamm

Tartu 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1.KIHNU KALURIKOLHOOS NÕUKOGUDE PARTISAN 1949-1973 JA PÄRNU KALURI KIHNU OSAKOND 1974-1991	9
1.1. Kolhoosi loomine	9
1.2. Töö ja elutingimuste paranemine	11
2. NAISTE TÖÖ AVALIKUS JA PRIVAATSES SFÄÄRIS	17
2.1. Avalik sfäär. Töötamine kolhoosis	17
2.2. Privaatne sfäär.	23
3.1. Hankimisstrateegiad ja toimetulek	28
3.2. Sotsiaalne suhtlus ja kogukondlikud üritused	31
3.2.1. Avalikud üritused.....	31
3.2.2. Eraalgatuslikud üritused.....	32
KOKKUVÕTE.....	35
KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	38
SUMMARY	41
LISAD	44

SISSEJUHATUS

Käesoleva uurimistöö kirjutamisele ajendas mind huvi hilissotsialismi perioodi argielu vastu. Soovin näidata suulise ajaloo võimalusi selle perioodi argielu uurimisel. Kuigi Kihnut on uuritud palju kommete ja traditsioonide poolest, näiteks on uuritud pulmakombestiku ja Kihnu tantse (Rüütel, 2006, Rüütel, 2015), on sealne argielu ja saareline eluviis nõukogude perioodil jäänud nende uurimuste varju. Kihnu on uurimuse keskmes minu isikliku seotuse tõttu saarega.

Hilise sotsialismi perioodi all mõistetakse käesolevas töös ajajärku alates pingelõdvendusest 1950. aastate teisel poolel, kui normaliseerus ideoloogiline väljendusviis, kuni 1980. aastate keskpaigani. (Yurchak, 2006, tsiteeritud Jõesalu, 2017: 19)

Keskendun seega hilise nõukogude perioodi argielule, täpsemalt naiste töökogemusele avalikus ja privaatses sfääris ja omavahelistele suhetele ja üritustele. Huvikese on naistel seetõttu, et nad moodustasid Kihnu elanikkonnast uuritaval perioodil enamuse. (Saar, 1964: 218)

Avalik sfäär tähendab kõike, mis toimub avalikkuse silme all ehk siinses kontekstis ametlikku tööelu Kihnu kolhoosis. Privaatne sfäär puudutab isiklikku elu; toimingud, mis leiavad aset privaatsetl nagu kodune majapidamine, lapsed, peresuhted. Sotsiaalne sfäär hõlmab kogukonnasiseseid suhteid ja koosviibimisi teiste kogukonna liikmetega. (Wolfe, 1997; Weintraub, 1997; tsiteeritud Jõesalu, 2004)

Töö keskmes on sooline tööjaotus ja argielukogemused Kihnus. Erinev oli see mandril toimuvast seetõttu, et Kihnus toimuv elu (põllumajandus, individuaalmajapidamine, laste kasvatamine, sotsiaalsed suhted) oli suure osas naiste vedada. Mehed olid peamiselt hõivatud kalanduses, samal ajal kui mandrikolhoosides olid mehed tegevad ka põllumajanduse valdkonnas. (Jääts, 2002: 31) Nii tuli naistel omavahel siduda avalikus ja privaatses sfääris töötamine ning olla aktiivne ka sotsiaalsetes suhetes. Selline tööjaotus, kus põllumajanduses domineerivad naised, on juurdunud 20. sajandi esimeses pooles. Kuni esimese maailmasõjani, mil mehed läksid sõtta, oli vilja külvamine Kihnus meeste tööks, sest usuti, et naiste külvatud vili ei kasva. (Kalits, 2006: 167)

Varasemalt on naiste esilekerkimist seletatud 19. sajandil arenema hakanud kivilaevastiku¹ tekkega, mille tulemusena olid mehed rohkem üha rohkem merel ning võtmepositsioon ühiskonnas kandus, vastupidiselt Mandri-Eestile, kus perepeadeks olid mehed, naistele. (Khn 678; Rüütel, 2006: 29)

Naised olid Kihnus aktiivsed ka kogukondlike ürituste korraldamisel. Kihnu peod on erilised seetõttu, et pidudel on Kihnu kultuuris olnud ajalooliselt lisaks kogukondlikule suhtlusele ka traditsioonide hoidmise funktsioon: pidudel lauldi rahvalaule, tantsiti rahvatantse ning kanti rahvarõivaid ja tehti muid sealsele kultuurile omaseid toiminguid. (Rüütel, 2013: 83-85)

Kolhoositöö huvikese on siinses töös suunatud ennekõike põllumajandusele, mis oli maapuuduse tõttu Kihnus küll vaid abitootmiseks (peamine majandusharu oli kalandus, seda soosis mereline asend), kuid teisalt oli see põhiline naiste töövaldkond Kihnu kolhoosis.

Oma töös püüan vastust leida järgmistele küsimustele:

- 1.Kuidas ühendasid naised avalikus ja privaatses sfääris töötamise ja kuidas mõjutasid seda soorollid Kihnu kultuuris?
2. Milliseid hankimisstrateegiaid kasutati toidu- ja tarbekaupade hankimiseks?
- 3.Kuidas korraldasid ja mõtestavad naised tagasivaatavalt oma sotsiaalset elu?

Uurimisküsimuste tõstatamisel on antud töös lähtunud olemasolevast historiograafiast, mille alusel töötati välja küsimustik informantidele, ning intervjuude käigus välja koorunud teemadest.

Historiograafia

Teatud mööndustega võib öelda, et nõukogude perioodi uurimisel on enim tähelepanu pööratud stalinistlikule perioodile, millest tulenevalt on ka kolhoosikorra puhul keskendutud ennekõike kolhooside loomise protsessile, institutsioonidele, repressioonidele ja võimu ülevõtmisele. Hilissotsialismi ajajärk, mida on iseloomustatud kui stagnatsiooniperioodi, kus majandus seisis ja muutusi polnud eriti ka poliitikas, on seevastu vähem uurimist leidnud. Samas tõi hilissotsialistlik aeg kaasa muutusi inimeste argielus: teatav moderniseerumine,

¹ Kivilaevad on laevad, millega veeti kive nii Pärnusse kui Riiga ja väidetavalt on pärimuse järgi Riia tänavad ehitatud kihnlaste veetud kividega

elamustingimuste paranemine, töökohtade stabiilsus. Ühtlasi on sellel perioodil oluline tähendus ka eestlaste mälu kultuuris. (Klumbyte, 2013: 2-3; Jõesalu, 2004)

Eesti ajaloolaste poolt on kolhoosiaja mõju Eesti NSV-le käsitlenud Olaf Mertelsmann (Mertelsmann, 2015). See uurimus analüüsib pigem institutsionaalseid muutusi, argielu ja sellega kaasnevat praktikad, millele keskendub minu uurimus, jäävad aga tagaplaanile.

Kihnu soolise jaotuse eripärast tulenevalt on üheks antud töö läbivaks teemaks soorollid. Siin võib esile tuua politoloogilisest, sotsioloogilisest ja ajaloolistest perspektiividest Laura Olsoni ning Svetlana Adonyeva (1987) ja Melanie Ilici (2017) käsitlused.

Peamiselt on neis käsitletud vene naiste kogemusi nagu koduhoidmist, traditsioonide edasikandmist ning laste kasvatamist aga ka nende juhtivat rolli sealse ühiskonna arengus ning nende endi nägemust sellest. Naiste juhtivat rolli ja nende enesemääratlust Kihnu kogukondlikus elus käsitletakse ka käesolevas töös.

Soolisele tööjaotusele on ajaloolises perspektiivis üldiselt vähe tähelepanu pööratud. Kunstiteaduslikust ja -ajaloolisest vaatenurgast on naiste kujutamist nõukogude perioodil uurinud kunstiteadlane Katrin Kivimaa. (Kivimaa, 2010)

Töölaseid ja sotsiaalseid suhteid nõukogude argielus on uurinud Kirsti Jõesalu. Ühtlasi on Jõesalu uurinud ka 1940. aastatel sündinud naiste elulugusid ja hinnanud, kuidas meenutatakse nõukogudeaegset argielu ja milline roll on avalik-privaatset suhtel neis elulugudes. (Jõesalu, 2016) Minu uurimus keskendub just Kihnule omaste eripärade kaardistamisele nii tööjaotuses kui teistes uuritavates sfäärides.

Üheks selliseks Kihnu puhul oluliseks kujunenud teemaks on toidu- ja tarbekaupade hankimisstrateegiad, mida ENSV tasandil ja peamiselt linnalises keskkonnas ja kaubandustöötajate näitel on uurinud Reet Ruusmann (Ruusmann, 2006; Ruusmann, 2010). Kuna Kihnu puhul oli kauba tarnimisviis elanikele sageli ilmastikuolude tõttu raskendatud, siis mõjutas saareline eripära elukorraldust tervikuna ning sealhulgas ka seda, kuidas muretseda eluks vajalikke toitu, esemeid ning teenuseid.

Senini ühe põhjalikuma uurimuse Kihnu eluolust on koostanud etnoloog Vilve Kalits 1963. aastal kaitstud kandidaaditööna „Kihnlaste elatusalad IX sajandi keskpaigast tänaseni.“ Töö on uuesti välja antud 2006. aastal Sihtasutuse Kihnu Kultuuriruum poolt. (Kalits, 1963; 2006)

Kalitsa monograafial on oluline roll siinses töös põllumajanduse ja kalastuse temaatika avamisel, eriti mis puudutab ametlikku tööelu kolhoosis.

Kihnu ajalugu on uurinud ka Kihnu koduloouuri ja ERM-i korrespondent (al 1930ndatest kuni elu lõpuni) Theodor Saar (1906-1984), kes on käsitlenud näiteks maakasutust, kihnlaste meresõitu, suviteravilja koristamist, lautu. Saare koostatud aruanded on ka käesolevas töös tänuväärseks materjaliks.

Kombeid ja traditsioone, millel oli ja on siiani oluline osa naiste sotsiaalses sfääris, on Kihnu kontekstis kõige põhjalikumalt uurinud Ingrid Rüütel. (Rüütel, 2015; Rüütel 2006, Rüütel, 1995) Rüütli (2006) uurimus on siinses töös abiks kogukondlikele üritustele ja nähtustele konteksti andmisel.

Kihnu kogukondlikust elust on varem kaitstud ka bakalaureusetöid. (Palu, 2016) ja (Laasi, 2008).

Metodoloogilised lähtekohad

Käesolev uurimus tugineb peamiselt suulistel allikatel, et avada argielu praktikaid, keskendudes peaaegselt naiste argielule.

Ajaloolased Simon Gunn ja Lucy Faire on välja toonud, et „kuigi suuline ajalugu ei ole praegu ega olnud ka 20. sajandil, kui uuriti kõrgklasside eluolu, poliitilisi sündmusi, seadusi ja majanduselu, ajaloolaste seas eriti populaarne, siis töölisklassi elu uurimisel võib suuline ajalugu dokumentilisest ajaloost osutada paremaks meetodiks. See aitab avada tööliste elu selliseid tahke, mille avamisel jääks ametlikest allikatest vajaka. Ühtlasi sisaldavad eluloolised jutustused rikkalikult ajaloolist tõestust ühele või teisele sündmusele või sündmuste jadale. Selleks, et mõista mingi sündmuse või ajaperioodi tõelist olemust, peame me eelkõige otsima inimesi, kes on selle läbi elanud.“ (Gunn; Faire, 2012: 101;171)

Rob Perks ja Alistair Thomson toovad välja suulise ajaloo võimalused avaliku ja privaatse sfääri uurimisel, mille kohaselt aitab see 20. sajandi teisel poolel levima hakanud meetod kaasata ajalookirjutusse ka neid inimesi, kes on siiani ajalookirjutuse eest n-ö varju jäänud ning kelle teadmised oleks abiks mingi teatud teema uurimisel või probleemide mõistmisel. Samuti saavad suulise ajaloo meetodi kasutamisel sõna kultuurilised vähemused. Ühtlasi on suuline ajalugu oluliseks ka sotsiaalse sfääri uurimisel. (Perks et. al, 1998: 9)

Siinse uurimistöö peamiseks allikateks on 2018. aasta jaanuaris-veebuaris välitöödel läbiviidud intervjuud Kihnu naistega, kes on töötanud Kihnu kolhoosis uuritava ajavahemikul 1960-80. Põhjuseks Kihnu kolhoosielu õitsengu jäämine 1960.-1970. aastatesse.

Välitööd viisin läbi Kihnus ja küsitlesin intervjuueeritavaid nende omas kodus. Kokku tegin kümme intervjuud. Valimi koostamisel on lähtunud sellest, et küsitletavaid oleks erinevatelt elualadelt ning nad oleksid töötanud Kihnu kolhoosis töö fookuses oleval hilissotsialismi ajal.

Vastanute sünniaastad jäid vahemikku 1929-50. Vanimad neist alustasid tööelu kolhoosis selle loomisel 1949. aastal. Noorimate informantide tööelu algus jääb hilissotsialismi perioodi, 1969. aastasse. Kümnest küsitletust kaheksa olid põllutöölised (üks neist käis kolhoositööl oma ema eest, üks töötas ühe aasta ka raamatupidajana, kuid määratles end rohkem kui põllutöölise), üks põllubrigadir ja üks zootehnik. Viis neist jäid sinna kuni kolhoosi kaotamiseni 1991. aastal. Kaks läksid 55 aastaseks saamisel pensionile (vastavalt 1984. ja 1986. aastal) ning üks asus peale üheksa aastast tööd zootehnikuna tööle postiljonina (talle on töös viidatud peamiselt zootehnikuna). Ülejäänud kaks informanti (mõlemad sündinud 1950) töötasid kolhoosikontoris raamatupidajatena. Üks neist vahetas kolhoosiaja jooksul töökohta, pärast mida läks samuti tööle põllumajandussektoris, kuhu jäi 1991. aastani.

Kõikidelt informantidelt on võetud kirjalik nõusolek kasutamaks nende öeldut käesolevas uurimistöös.

Kõik küsitletud naised õppisid Kihnu põhikoolis, pärast mille lõpetamist siirdusid neli neist edasi mandrile kutsekooli ametit õppima. Kõik neli informanti õppisid kolhoosi stipendiumiga, mis tähendas, et peale kooli lõpetamist mandril, oli neil kohustus tulla Kihnu kolhoosi ja töötada seal kolm aastat. Ülejäänud kuus informanti asusid peale põhikooli lõpetamist kolhoosi tööle.

Kasutasin kvalitatiivset uurimismeetodit, mis koosnes poolstruktureeritud intervjuudest, mille viisin läbi küsimuskava alusel (vt Lisa 1).

Intervjuud on läbi viidud kihnu keeles, kuid on arusaadavuse eesmärgil ümber pandud kirjakeelde ja on kavas üle anda Kihnu Muuseumisse. Intervjuueeritavate tsiteeritud tekst on esitatud kaldkirjas. Informantidele on viidatud läbi nime, sünniaasta ja ametikoha.

Töö illustreerimiseks on kasutatud Kihnu muuseumi pildikogust pärit fotosid.

Suulise ajaloo kõrval on uurimuse toetamiseks kasutatud arhiiviallikaid, mis olid peamiseks allikaks ametliku töö (ehk kolhoositöö) avamisel. Kasutamist leidsid Eesti Rahvusrhiivi ja Eesti Rahva Muuseumi materjalid, viimase puhul peaausjalikult korrespondentide vastuseid ja etnograafide märkmeid kihnlastest ja sealsest eluolust. Samuti Kihnu Muuseumi arhiivkogu materjalid.

Rahvusrhiivi kogust on kasutatud fondide „Kihnu Nõukogude Partisan“ ja „Eesti Kalurikolhooside Liit. Operatiiv osakond“ materjale, mis olid ametliku sisuga dokumendid ja koosolekute protokollid, mis aitasid eelkõige avada ametlikku töösfääri.

Töö struktuur

Töö on jagatud kolme peatükki, neist esimene käsitleb kolhoosielu laiemalt nii ENSV-s kui Kihnus. Konkreetsemalt on käsitletud kolhooside loomist ning nende erinevaid tegevusvaldkondi, samuti eluolu muutust seoses Pärnu Kaluri osakonnaks saamisega ning informantide üldiseid arvamusi kolhoosikorrast Kihnus. Peamisteks allikateks on siin RA, ERM-i ja Kihnu Muuseumi arhiivkogu arhiiviallikad ning erialakirjandus.

Teine peatükk on pühendatud naiste töödele nii avalikus kui privaatses sfääris. Selgitan välja, milliseid töid tehti kolhoosis ja kodus, kuidas nendega hakkama saadi ning millised tegurid töötamist enim mõjutasid. Samuti on jälgitud soorollidest tulenevat elukorraldust. Lisaks intervjuudele, teemakirjandusele ja arhiiviallikatele on võrdlevalt kasutatud Indrek Jäätša Oisu piirkonna ja sealsete kolhooside kohta tehtud uurimust. (Jäätš, 2002)

Kolmas peatükk käsitleb naiste sotsiaalset sfääri, eelkõige seda, milliseid avalikke ning privaatsed üritusi Kihnus korraldati ja kuidas neil osaleti. Ühteaegu analüüsitakse toidu- ja tarbekaupade hankimisstrateegiaid ehk kuidas varustati end kaubaga ning kuidas saarelise eraldatuse ning sageli ebasoodsate ilmastikuolude tõttu siiski nälga ei tundud. Antud peatükis on kasutatud nii informantide ütlosti, Kihnu Muuseumi arhiivkogu materjale kui Ingrid Rütli folkloristlikku uurimust „Naised Kihnu kultuuris,“ (2006) mida kasutasin peatükile kultuurilise konteksti andmiseks.

1.KIHNU KALURIKOLHOOS NÕUKOGUDE PARTISAN 1949-1973 JA PÄRNU KALURI KIHNU OSAKOND 1974-1991

Käesolev peatükk loob tööle ajaloolise raami ning kirjeldab institsionaalset keskkonda, kus kihnlased töötasid. Ühtlasi ka analüüsib muutusi seoses kolhoosi Pärnu Kaluriga liitmisel ning toob välja informantide üldise arvamuse nõukogude perioodist tervikuna.

1.1. Kolhoosi loomine

Kihnu (vt Lisa 2) näol on tegemist Liivi lahe suurima saarega, mille pikkuseks on linnulennult mõõdetud umbes 7 kilomeetrit ja laiuks 3,3 kilomeetrit. Pindalaks on 16,9 ruutkilomeetrit. Lähim mandripunkt asub Lao sadamas, mille kaugus Kihnust on 10,2 kilomeetrit. (Kihnu Kultuuriruum)

ENSV kalurikolhoosid olid majanduslikult jagatud kolmeks erinevaks tüübiks. Esimesed olid kalurikolhoosid, kus kogu sissetulek oli orienteeritud kalapüügile. Teiseks kalurikolhoosid põllumajandusliku abitootmisega, millede hulka kuulus ka Kihnu. Kolmandaks olid põllumajanduskolhoosid, kus kalapüük oli abitootmiseks. (Kalits, 2006: 67)

Suuremad ja jõukamad kalurikolhoosid Eestis olid näiteks „Kirovi nimeline Näidiskalurikolhoos,“ millel oli muuhulgas ka hõberebasefarm; kalurikolhoos „Hiiu Kalur,“ „Lääne kalur“ ja Peipsiäärsed kalurikolhoosid, näiteks „Peipsi Laine“ ja „Peipsi kalur.“ Nimetatud kolhooside üheks jõukuse aluseks oli suutlikkus käivitada omaenda abitootmine (nt. vein, karusnahad, aiasaadused, suveniirid ja mitmed muud tarbekaubad). See aga sai 1970. aastatel põhiliseks majandusliku edukuse teguriks. (Vunk, 2010: 368; Vahtre, 2005: 314)

Alljärgnevalt käsitlen kolhoosikorda ja eluolu Kihnu Kalurikolhoosis „Nõukogude Partisan.“

Kihnut tabasid teise maailmasõjaga seoses suured muudatused rahvastiku koosseisus. Kohalikud laevajuhid aitasid üle mere Rootsi tuhandeid eestlasi, saarelt lahkus ligi kakssada kihnlast. (Kalits, 2006: 14; Jõgisalu, 2006: 143-144)

1949. aastal oli Kihnust plaanitud küüditada 12 peret, kui sel ajal oli merel jäämineku aeg ja küüditajad ei pääsenud Kihnu ning pered jäid küüditamata. Peale Eestis toimunud küüditamist

algas ulatuslik kollektiviseerimine. (Khñ 678)

Kihnu kalurikolhoos oli 1944. aastal loodud Kihnu kaluriühistu järeltulija ning formeeriti 1949. aastal ümber kalurikolhoosiks, mis eksisteeris nõukogude aja lõpuni. (Kalits, 2006: 67-68) Peale kolhoosi likvideerimist jäi suur osa Kihnu tööealisest elanikkonnast töötuks. (Rüütel, 1995: 350)

Kui kalanduses oli Kihnus kalurikolhoosi eelkäijaks kaluriühistu, siis põllumajandusliku ühismajandi puhul oli selleks Põllumajanduslik Ühisturg, mis loodi 1947. aastal. Selle loomisega valmistati kihnlasi ette üksikmajandilt ühismajandile üleminekuks. (Kalits, 2006: 186)

Kihnu Kolhoos nimega „Nõukogude Partisan“ moodustati 1949. aasta 4. märtsil. Kolhoosi esimesel koosolekul kinnitati põhikiri ning valiti kaluriartellile nimi, juhatus ja esimees ning revisjonikomisjon. Koosolekul osales 17 liiget, mis oli tühine osa kolhoosi rohkem kui 500st liikmest. Protokoll saadeti Pärnumaa TSN Täitevkomiteele läbivaatamiseks ja nende poolt kinnitati see 9. märtsil 1949. Seega ametlikult kinnitati kolhoos 5 päeva hiljem. (RA- P-883.1.3. L 4) Koguteoses Pärnumaa on võrdlevalt kolhoosi asutamise kuupäevaks märgitud aga 26. märts. (Vunk, 2010: 365)

Kihnu majapidamiste ja kolhoosiliikmete kohta on kasutusel erinevaid andmeid. Kihnu kodulooürija Theodor Saare (1906-1984) hinnangul oli enne kolhoseerimist Kihnus 1. jaanuar 1949 seisuga 227 majapidamist ja 318 talunikku, töölisi-teenistujaid oli 17. Mehi oli 270, naisi 426, kokku 696 inimest. Maad oli 1411,56 ha (Saar, 1964: KV 136: 218)

Vilve Kalitsa andmetel astus kolhoosi liikmeks selle loomisel 225 majapidamist, s.t. kui võrrelda Saare (1964) andmetega, siis ainult kaks majapidamist ei astunud kolhoosi liikmeks. Kokku astus inimesi kolhoosi 514, nendest 98 olid kalurid. Kolhoosi üldpinda oli 1422 hektarit, sellest põllumaad 285 hektarit, heinamaad 471 ja karjamaad 123 hektarit. Võrreldes Saare andmetega jäi kohalike kasutusse umbes 500 hektarit, kusjuures igale talule jagati maad 0,60 hektarit. 1963. aasta aruande järgi (RA-P-883. 1.114. L 18) oli põllumajanduses 1098 hektarit tulundusmaad, põllumaad sellest umbes 240 hektarit, mis tähendab, et võrreldes kolhoosi algusega oli põllumajandusliku maa suurus muutunud arvuliselt väiksemaks.

Kolhoosi peamiseks tootmisalaks oli kalandus. Kolhoosikohustus algas 16. eluaastast kui ei soovitud edasi õppida ning kestis kuni pensionile minekuni. Pensionieaks oli hilissotsialistlikul perioodil 55 eluaastat. (Khñ 678)

Kolhoosi loomisel 1949. aasta kevadel oli kalapüügivahenditest kasutamiseks 30 väiksemat mootorpaati, 7 suurt *kakuami*²paati, umbkaudu 1500 suurkala- ja 500 räimevõrku. Põhjaõngi oli arvuliselt kõige rohkem, umbes 75000. Nendest aga ei jätkunud kalurite normaalseks tööks ja töövahendeid oli vaja juurde soetada. (Kalits, 2006: 68)

Kolhoosiasutamisdokumendis on öeldud, et püügivahendite vähesuse tõttu peeti kihnlasi kolhoosi alguses vaesteks ning neid nimetati kooskõlas nõukogude ideoloogiaga kehvikaluriteks. Vajalike püügivahendite soetamiseks anti Nõukogude Partisanile 200,000 rubla laenu. Selle eest ehitati kaks *kakuamipaati* maksumuses 50,000 rubla, *kakuami* ehituseks kokku kulus 100,000 rubla ja angerjapüügi botagarni³ ehituseks 50,000 rubla. Kaluriartell olid jagatud brigaadideks ja lülideks, kellel olid igäühel oma püügivahendid. Kalapüügipiirkonnaks oli Kihnu ja selle lähiümbrus, kaugeimaks kalapüügipunktiks oli Sõrve sääär. (RA-P-883.1.3, L 3) Kuigi alguses oli kolhoos vaene ja nappis püügivahendeid, siis nõukogude ajakirjanduse ning ka ametlike aruannete andmeil suutsid kihnlased siiski täita neile ettekirjutatud norme ja püügiplaanid. (Vunk, 2010: 370)

Kakuami kasutuselevõtt aitas nii nõukogude perioodil kui aitab ka praegu elavdada Kihnu majandust. Seda on kasutatud peamiselt kevadräime püügiks. *Kakuamipüügi* näol on tegemist füüsiliselt väga raske ja aeganõudva tööga, mistõttu pole naised seda tööd kunagi teinud. *Kakuami* kasutuselevõtu tõttu kujunes kalastus meeste peaelatusalaks alles nõukogude perioodil. 1950. aasta olulisim uuendus kalanduses oli kapronniidi kasutuselevõtt, mis võimaldas valmistada vastupidavamaid võrke. (Annuk, 2015)

Kakuamist on oluline antud kontekstis rääkida seetõttu, et peaasjalikult tänu sellele tehnoloogilisele uuendusele ja riigipoolsele rahalisele abile hakkas 1950. aastate lõpul paranema Kihnu üldine eluolu. (Helju L, põllutöeline, sünd 1941)

1.2. Töö ja elutingimuste paranemine

Kuigi nõukogulikul kombel raporteeriti eelkõige näitajate paranemist, tuli tunnistada ka tagasilööke, eriti saare merelise asendi tõttu. 1952. aasta kevadel ebaõnnestus püük kevadtormide tõttu nagu ka 1954. aastal. 1950. aastate lõpul hakkas majanduslik olukord paranema, mis avaldus ka kalurite keskmise töötasu tõusus. Kalitsa hinnangul ületas 1960.

² Suurem Jaapanist pärit mõrrataoline püügis, seisevnoot

³ Angerjapüügiks vajalik töövahend

aastate alguses Kihnu kolhoosis välja püütud kala kogus vabariigi kalurikolhooside keskmise. Kalitsale tuginedes võime väita, et aja jooksul kalanduse osakaal kolhoosis kasvas ning 1960. aastaks moodustas kalandus 90% kolhoosi kogusissetulekust. (Kalits, 2006: 76-78; 80)

Kalapüügi kasvule aitas kaasa eespool mainitud *kakuamipüük*, mis võimaldas püüda korraga suurtes kogustes kala. Esimest korda võeti Jaapanist pärit suurpüümis Kihnu Kalurite Ühistu poolt kasutusele 1948. aastal. (Kalits, 2006: 69)

Kolhoosi 1963. aasta tegevusaruande kohaselt oli tegu hea aastaga ja seda mitte ainult kalanduses vaid ka teistes majandusharudes. Ka intervjuueeritavad kinnitasid, et 1960. aastatel hakkas elujärg Kihnus nagu ka mujal Eesti paranema. 1963. aastal osutus kala väljapüük ühe kaluri kohta Kihnus üheks vabariigi kõrgemaks, mis lubas tõsta kalurite töötasu. Nimetatud 1963. aastal oli kalurite keskmine töötasu kalapüügihooajal 2912 rublat. See teeb aasta lõikes kuupalgaks umbes 242 rubla. (RA- P-883.1.114 L 1, 2,4)

Kuna *kakuamiga* oli palju tööd, oli meestel võrkude parandamisel ja räimedevoo juures (vt Lisa 3) vaja täiendavat abi. Nimetatud 1963.a tegevusaruandes on märgitud, et kala töötlemine ja pakkima mobiliseeriti kogu saare rahvas: kalurite naised, teiste asutuste töötajad ja kooliõpilased, et säilitada välja püütud kala kvaliteeti. (RA-P-883.1.114 L 5) Sedalaadi mobiliseerimine mõjutas omakorda teisi töid, mis jäid vahel seisma nädalaks. Kui see juhtus olema põllumajanduse jaoks olulisel külvihooajal, hakkas kannatama saagikus. (ERM EAp 862 EA 260:1/133)

Tootmismahdade suurenemine 1960. aastate alguses parandas nende perede, kus meespool oli *kakuamis*, elukvaliteeti. 1957. aastal oli saarele jõudnud elekter. 1960. aastatel hakati ostma mitmesuguseid kodumasinaid: telereid, elektripliite, raadioid, külmkappe. Muuhulgas osteti ka liiklusvahendeid, eelkõige tänasel päeval Kihnu tunnusmärgiks olevaid külgkorviga mootorrattaid, mis olid ja on siiani sobivad merel käimiseks, aga ka laste sõidutamiseks. Samal ajal algas majade ehitus ja renoveerimine. Siin oli esirinnas tehniliste uuenduste poolest tuntud Linaküla (vt. kaarti Lisa 1). Sealsed mehed olid ka kõige rohkem seotud *kakuamipüügiga*. (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942; Leili S, põllubrigadir, sünd 1947; Kalits, 2006: 73)

1961. aastal osteti avamerepüügi tarbeks Kaliningradist kaks traallaeva „Forell“ ja „Sangelaid.“ Kihnlased olid ühed esimesed tollases Pärnu rajaoonis, kes juurutasid traalipüüki

avamerel ajakohaste vahenditega. Kõik need uuendused avaldasid mõju kihnlaste elukvaliteedile. (Kalits, 2006:73-74; Khn 678)

1965. aastal valmis suitsutsehh, mis andis tööd mitmetele naistele. Erinevalt varasemast, sai nüüd hakata kala töötlemata Kihnus, varem oli kala töödeldud mandril. Suitsutsehhi töötaja palk oli 135 rubla, mis oli oma aja kohta (1960.-1970.) korralik töötasu. (ERM EAp 862 EA 260:1/ 167)

Ka 2006. aastal etnoloogia tudengite poolt välitöödel tehtud intervjuudest nähtub, et mitmed intervjuueeritavad on ära nimetanud Kihnu kolhoosnike paremat palka ning elatustaset mandri omadega võrreldes. (ERM EAp 862 EA 260:1/118)

Elujärje paranemine Kihnus on võrreldav üldise olukorraga Eestis. Pärast Stalini surma 1953. aastal hakkas ühiskond mõneti liberaliseerima. Ka Nikita Hrtštšovi elamuehitusprogramm parandas inimeste elamistingimusi. Perioodi tervikuna on tagasivaatavalt nimetatud „kuldseteks kuuekümnendateks.“ Nimetatud kümnendit on peetud ka kolhoosimajanduse õitseajaks. (Mertelsmann, 2014: 265; Vahtre, 2005: 314) Ka kihnlaste töötulemused paranesid 1960. aastatel. (RA-P-883.1.114 L 33) Alates Stalini surmast kuni 1980. aastate alguseni kahekordistus sisemajanduse kogutoodang inimese kohta NSVL-s. Laialdaselt hakati ostma tehnikat ja kättesaadavamaks muutusid ka autod. (Klumbyte, 2013: 5-6)

Kuigi kalapüük oli Kihnus olulisimaks majandusharuks, ei saa tähelepanuta jätta ka põllumajandust, kus töötasid töö fookuses olevad naised.

Vahetult pärast kolhoosi loomist Kihnus välitöid teinud etnoloog Linda Trees-Saks on välja toonud, et põllumajandus ei olnud Kihnus peaelatusalaks mitte maa vähesuse, vaid selle kõrvalise tähenduse tõttu. Majanduses olid alati tähtsad olnud kalandus ja hülgepüük. Hiljem hakkas viimane oma ohtlikkuse ja mittetasuvuse tõttu tahaplaanile jääma. Mehed on ajalooliselt tegelenud ka kivide vedamise ning meresõiduga. (Trees-Saks, 1951:201-202)

Theodor Saar on 1960. aastate kontekstis välja toonud, et kuigi kolhoosi peamiseks tootmisalaks oli kalandus, moodustas põllumajandus märkimisväärse osa kolhoosi kogutööst, andes umbes 10% kolhoosi kõikidest sissetulekutest. Suurim osatähtsus oli põllumajandusel individuaalsektoris. (Saar, 1964 KV 36: 218)

Kihnu pole geograafilisi tegureid arvesse võttes kunagi olnud parim paik põllumajanduslikuks tegevuseks. Sealne mullastik on kujunenud settelistest liivadest, kruusast, liivamoreenist ja

osalt savist. Kõige enam kasvatati ja kasvatatakse siiani kartulit ja suvilja, vähem on ajalooliselt kasvatatud aedvilju: kapsast, kaalikat, hernest ja uba. 1920. aastate alguses lisandusid eelnimetatuile porgand, kurk, kõrvits ning hiljem ka tomat. Seega oli kolhoosiajaks välja kujunenud laiapõhjaline põllukultuuride kasvatamine. Kihnu vaene põllupinnas on aga ajast-aega nõudnud korralikku väetamist, milleks on enamasti kasutatud looduslikku, laudasõnnikut ja mereadrut. (Kalits, 2006: 153-154;165) Neid töid, mida naistel tuli põllumajandussektoris teha, analüüsitakse põhjalikumalt järgnevas peatükis.

Kui võrrelda omavahel naiste töid, mis seisnesid peamiselt põllumajandustöodes ja meeste töid ehk kalandust, võib välja tuua selle, et naiste õlule langes arvult rohkem kohustusi kuna põllumajanduses tehtav oli mitmekülgsem, lisaks kodused tööd ning laste kasvatamine. Ametliku ja koduse töötamise kontekstis on oluline mainida, et Kihnus puudus kuni 2000. aastate alguseni lasteaeda. (Khn 678) Kalapüügiga hõivatud mehed läksid tavaliselt merele juba kella 3-4 paiku öösel ja tagasi jõudsid alles õhtuks ega saanud naisi seetõttu ka eriti aidata. Nagu eelpool öeldud, oli mehi ka arvuliselt vähem. Kuna püügiplaanid vajasisid täitmist ning kolhoosi peatähelepanu oli suunatud eeskätt kalandusele, oli meeste koormatus kõrge. (Kalits, 2006: 70)

Kihnu kolhoosis valitses üsna range sooline tööjaotus. Naiste tööd olid seotud põllumajandusega ja nagu ka mitmed informandid väljendused, oli meeste jaoks põllumajanduses töötamine neile juba stereotüüpidest tulenevalt sageli vastumeelne. Samuti toodi intervjuueeritavate poolt välja, et meri oli meeste ja maa naiste jaoks. Selline töödejaotus pärines informandi Leida T sõnul juba nn iidsetest aegadest ning on tugevalt kinni olnud stereotüüpses mõtlemises. (Leida T, põllutöeline, sünd 1939; Salme L, põllutöeline, sünd 1931)

Kuigi tänu kalapüügile läks 1960. aastatel kolhoosil majanduslikult hästi ning üldine elatustase Kihnus kasvas, oli elanikkonna arv saarel siiski pidevas languses. Etnoloog Piret Õunapuu 1983-84. aastal läbi viidud välitööde andmetel elas Kihnus 578 inimest, mis oli kolhoosi algusajaga võrreldes 118 elaniku võrra väiksem (vrdl eespool Saar, 1964). Selle põhjuseks on peetud eelkõige ühiskonnas vajadust haritud inimeste osas. Palju noori jäi pärast kooli lõpetamist mandrile ning rakendus seal tööellu. Sama probleem on Kihnus tänini aktuaalne. Ka üldine iive oli negatiivne: inimesi sündis vähem kui suri, mille üheks põhjuseks oli ka pideva arstiabi puudumine Kihnus, seda eriti 1960.-70. aastatel. (ERM EA 198:10;12; Khn 678)

Järgnevalt annan ülevaate nii administratiivsetest muudatustest kalurikolhoosi elus seoses Pärnu Kaluri alluvusse minekuga, kui ka toon välja kuidas intervjuueeritavad seda mäletavad ning kuidas nad on nõukogude aega tervikuna iseloomustanud.

1949. aastal loodud kalurikolhoos „Nõukogude Partisan“ likvideeriti 1973. aastal ning otsustusõigus Kihnu elu üle läks kolhoosile Pärnu Kalur, mille aluvusse jäi Kihnu kolhoos kuni ajastu lõpuni 1991. aastal. (KhN 678)

Varasemat Nõukogude Partisani aega peeti informantide poolt üldiselt paremaks ajaks hilisema Pärnu Kaluri ajaga võrreldes. Informant Maria U on selle üheks põhjuseks välja toonud selle, et Nõukogude Partisan oli n-ö oma kolhoos ja selles oli rohkem tegevusvabadust. Nõukogude Partisanil oli ka oma traalilaevastik, mis võimaldas püüda kala oma normide järgi ja kvoote ei pidanud teistega jagama. See võimaldas kihnlastel kala püüda üle normide ning nii teenida rohkem ja parandada elujärge. (Maria U, raamatupidaja, hiljem karjalaudatöeline, sünd 1950; Helju L, põllutöeline, sünd 1941, KhN 678)

Teisalt peab arvestama tõsiasi, et hilisemal ajal vähenesid oluliselt kalavarud, mis ühelt poolt võib olla seotud varasema ülepüügiga. Kalavarude vähenemine aga kahandas oluliselt Kihnu kolhoosi tähtsust tervikuna ning muutis selle Pärnu Kaluri allüksusena tühiseks. Traalid võeti kihnlastelt ära, mispeale suundus osa kaugpüügikalureid linna elama, samuti lahkus palju noori ning süvenes alkoholism. (Rüütel, 2006: 34-35)

Nõukogude Partisani aegse perioodi olulisust kinnitavad ka institutsionaalsel tasandil Kihnu Muuseumis peetavad aastapäevad ning teemakohased välja antavad trükised. Näiteks anti Nõukogude Partisani 75. aastapäevaks 2014. aastal välja kalender „Nõukogude Partisan.“ (KhN 678)

Edukaimad kolhoosiaastad jäid niisiis vahemikku 1960-70 ja sellele perioodile on peamiselt keskendunud ka järgnevates peatükkides.

Iga intervjuu lõpus esitasin informantidele küsimuse: Kuidas te jääte mäletama kolhoosiaega üldiselt? Ühest vastust siit välja ei koorunud kuna mälestusi on mõjutamas väga erinevad tegurid. Küll aga saab tõdeda, et majanduslikud olud on olnud oluliseks aspektiks ajastule hinnangu andmisel.

Informandid, kes elasid võrdlemisi jõukat elu, mäletavad kolhoosiaega pigem helge ajana, tuues sealjuures välja, et kõigil, kes soovisid töötada, oli see võimalus olemas. Paljud pered

said ehitada endale või perekonnale oma individuaalelamu ning osta kodumasinaid, mis oli tol ajal kohati luksuskaubaks.

Üldine hinnang kõigi informantide arvamust arvesse võttes oli pigem positiivne.

Kihnu kolhoosimajanduse tähtsamaks osaks kujunes kalandus. See oli seotud 1948. aastal kasutusele võetud *kakuamiga*, tänu millele said kalurid püüda korraga rohkem kala. See aga tõi kaasa kalurite palkade suurenemise ning üldise heaolu tõusu. Kui kolhoosi loomisel olid kihnlased vaesed kehvikkalurid, siis kümne aastaga suudeti areneda ja saavutada kalapüügis märkimisväärseid tulemusi.

Üldise elujärje paranemine ja Kihnu elektrifitseerimine 1957. aastal tõi kaasa laialdase kodutehnika ning liiklusvahendite ostmise. Kel oli võimalus, renoveerisid ja ehtasid ka uusi maju, seda eriti Linakülas. Olukord muutus aga 1970. aastatel, kui Kihnu kolhoos liideti Pärnu Kaluriga ning alluvussuhted läksid Pärnusse. See tõi kaasa selle, et paljud kihnlased jäid töötuks, eriti mehed, sest traallaevad viidi Pärnusse, samuti kolis ära palju noori peresid ning tegevusetuse tulemusel süvenes alkoholism. Üldine arvamus kolhoosiajast tervikuna oli informantide sõnul pigem positiivne, seda eelkõige tänu 1960. aastate elujärje paranemisele, kalanduses olnud keskmisest tunduvalt suurematele palkadele ja kalanduse arengule.

Kuigi kalandus moodustas kolhoosi sissetulekutest enamuse ning elujärje paranemine ning ka langus oli seotud kalapüügiga, oli tähtis osa ka põllumajandusel, seda eriti töö fookuses olevate naiste jaoks, kes olid antud valdkonnas peamised töötegijad. Naiste töötamist põllumajanduses ja koduses majapidamises käsitleb järgnev peatükk.

2. NAISTE TÖÖ AVALIKUS JA PRIVAATSES SFÄÄRIS

Peamiste teemadena käsitlen siinses peatükis naiste tööd kolhoosis sh põllumajanduse rolli kolhoosimajanduses, tööjõu probleemi ning töötamist talvisel hooajal. Privaatse sfääri puhul on analüüsitud kodust elu ja kolhoosivara enda tarbeks kasutamist, samuti laste rolli koduses elus ning raha ja alkoholismi problemaatikat. Peamiste allikatena kasutan läbiviidud intervjuusid, mida toetan teemakohase kirjandusega. Võrdluseks on kasutatud materjali Järvemaal asuva Oisu piirkonna kohta.

2.1. Avalik sfäär. Töötamine kolhoosis

Nagu eelnevalt kirjeldatud, töötasid küsitletud Kihnu naised enamuses põllumajandussektoris ja sellest tulenevalt on antud peatüki huvikese ennekõike põllumajandusel.

Kolhoosi loomisega 1949. aastal moodustati põllundusbrigaad, kuhu kuulusid väljakujunenud tööjaotuse alusel ainult naised. 1952. aastal kui ehitati karjalaudad, loodi ka karjabrigaad. Suvisel ajal rakendati neil töödel ka kooliõpilasi, sama sooline tööjaotus kehtis nii täiskasvanutele kui lastele s.t tüdrukud aitasid naisi ja poisid mehi. Parimaid neist premeeriti autasudega. Kalitsa andmeil sai teiste seas autasu ka üks informantidest, Leili S, kes sai auhinnaks klieidiriide, olles ise 13-aastane. (Kalits, 2006: 187,189)

Kolhoos soosis hariduse omandamist ning pakkus kutsekooli minejatele stipendiumi, kuid mis kohustus selle saajal kolm aastat pärast kooli lõpetamist kolhoosis töötama. Kolhoosi pakutav stipendium oli 1965. aastal 9 rublat suurem kui riigi 21 rubla ja oli seetõttu motiveerivaks. Vinni Nädissovhoostehnikumi raamatupidajaks õppima läinud informant Maria U (sünd 1950) toonitas, et 9 rublane vahe oli eriti oluline tema isale ja nii pidi ta valima edasiõppimise kolhoosistipendiumi toel, mis oli talle aga vastumeelne kuna ta ei soovinud Kihnu tagasi tulla. Nagu ka see, et tema elukäiku määras isa tahe. Ta ise oleks soovinud elama asuda mujale ning kogeda uusi väljakutseid. Hiljem on ta seda enda sõnul korduvalt kahetsenud ja saatis seetõttu ka oma lapsed ära mandrile elama. Selliselt määrasid noorte valikuid sageli majanduslikud olud, sidudes neid ühe või teise piirkonnaga. (Maria U, raamatupidaja, hiljem karjalaudatöölise, sünd 1950)

Kolhoosid vajasis erinevaid töökäsi sh lihttöölisi. Mitte kõik kolhoosikohuslased ei saanud alati saajaprotsendiliselt töötada, saarel oli palju vanemaealisi naisi, kelle jõudlus oli

vähenenud. Nii toob põllutöeline Velli K (sünd 1947) välja, et mitmed vanemad naised saatsid oma lapsi või lapselapsi enda eest kolhoositööle, see aga pani nooremad tööealised naised suurema koorma alla.

Kui kalapüük oli jaotatud aasta lõikes kvartaliteks ning igas kvartalis olid oma püügiplaanid, siis põllutööde tsükkel algas kevadiste külvi- ja künnitöödega, enamasti aprillis, ning lõppes sügisel saagikoristusega. (Kalits, 2006:166-167)

Tööde järjekord sõltus ilmastikuoludest ning sellest, kui oluline üks või teine ülesanne tootmismahthe arvestades oli. Põllutöeline Salme L (sünd 1931) kirjeldas oma töid järgmiselt: põllumajanduslike tööde alla kuulusid kartulite ja muude põllumajandussaaduste külvamine ja koristamine, heinatöö, karja eest hoolitsemine, rohimine ja väetamine, vilja masindamine viljaveskis.

Informant Leili S on meenutanud, et põllumajanduses tehtavad tööd olid raske iseloomuga. Näiteks tuli tassida raskeid kartulikotte, väsitav oli samuti heinatöö. Tööde raskust meenutas ka informant Salme S, kes ütles, et maha külvatud põllukultuurid kasvasid sageli rohtu ja neid tuli suvel pidevalt rohida. Kevadeti ja sügiseti tuli Salme sõnul ka põlde väetada. (Leili S, põllubrigadir, sünd 1947, Salme S, põllutöeline, sünd 1931)

Lisaks põllutööle tegeleti ka loomakasvatusega. Loomadest on ajalooliselt Kihnus kasvatatud kõige arvukamalt lambaid, järgnevad veised ja sead, keda oli 1939. aasta seisuga vastavalt 881, 513 ja 258. (Kalits, 2006: 155) Need arvud oli võrdlemisi suured, kui arvestada Kihnu väheviljakat pinnast ning ka vähest maad. Erinevused kolhoosikorruga on üsna ilmekad– 1964. aastal kolhoosil veiseid 87 ja sigu 62. (RA-P-883.1.114 L 23) Siia peaksid lisanduma individuaalmajapidamises kasvatatavad loomad. Kolhoosi järelvalvetoimikus on mainitud, et loomi kasvatati vähem, kui kolhoosil neid võimalik pidada oluks. (RA-R-1991.2.35 L 68)

Kolhoosiaja alguses olid ühismajandisse arvatud loomad laiali jagatud kolhoosiliikmete lautadesse. Kolhoos sai endale laudad ehitatud nelja aastaga, karjalaut valmis 1953. aastal. (ERM EAp 862 EA 260:1/ 130) Karjalaudatöö ei olnud soositud töö, pigem sooviti töötada põllul. (Kalits, 2006: 189) Zootehnik Leili J (hiljem postiljon, sünd 1942) tõi välja, et loomadega töötades ei saanud arvestada kindla töögraafikuga, töötada tuli ka töövälisel ajal, näiteks kui mõni loom oli haigestunud või hakkas poegima.

Kolhoosi alguses töötasid paljud kolhoosnikud, eriti karjalaudatöölised Kihnus ja ka mujal Eestis varahommikust hilisõhtuni, automatiseerimine aga muutis paljudes kolhoosides

olukorda ning tööliste elu muutus kergemaks. Oisu piirkonnas Järvemaal oli juba 1960. aastate keskpaigaks sisse viidud masinaga lüpsmine ja automaatjootmine. (Jääts, 2002: 31) Kihnus aga lüpsiti jätkuvalt käsitsi, mis nõudis endiselt palju vaeva ning aega. Üldiselt läks Kihnu põllumajanduslik olukord paremaks 1950. aastate lõpul kui kolhoos soetas endale traktorid, enne seda künti hobustega. Karjalaudatööd tehti edasi vanaviisi käsitsi. (Maria K, põllutöölaine, sünd 1929)

Kolmandaks põllumajandusharuks oli aiandus, millele pandi alus 1952. aastal. Aiandus hõlmas endas nii köögi- kui puuviljade kasvatamist ja mesindust. (Kalits, 2006:190)

Põllukultuuride kasvatamisel pandi peamine rõhk saagikusele, mistõttu kasvatati ka vaid saagikamaid kultuure. Oluliselt laiendati talirukki, suvivilja ja kartulikasvatust. (RA-P-883.1.114 L 19) Suvirikise ja nisu kasvatus oli aasta-aastalt pigem vaid kahjumiga lõppenud, mistõttu 1956. aastast neid enam ei külvatud. Langeva trendiga teravilja kogutoodangut kompenseeris kasvav kartulisaak. Võrreldes 1951. aastaga oli vahe 1960. aastal kolmekordne, vastavalt siis 1714 ja 4793 tsentnerit. (RA-P-883.1.114 L 19-21)

1959. aastal alustati ulatuslike maaparandustöödega, mille tulemusel saadi maad juurde ligi 100 hektarit. 1963. aasta kolhoosi aruandest selgub, et tehtud maaparandustöödega oldi rahul ning 1965. aastal loodeti sealt saada rohkem heina loomade tarbeks. (RA-P-883.1.114 L 19-20) Informantide sõnul viidi maaparandust läbi, harides üles uudismaad. Oluliseks uuenduseks oli ka maisikasvatus, mis oli tingitud kogu NSVL-is toimunud nn maisikampaaniast. (Kalits, 2006: 188) Informantide sõnul aitas selline ulatuslik uudismaa harimine ning uute põllukultuuride sisseviimine arendada põllumajandust tervikuna ning parandada üldist olukorda põllumajandussektoris.

Kuigi tootmismahud põllumajanduses ei kasvanud kalandusega võrreldes kiiresti ega hüppeliselt, kuna ilmastikuolud ja kivised põllud seda ei soosinud, toimus 1960. aastatel siiski edasimineku ja üldine majanduse elavnemine. (Kalits, 2006)

Järgnevalt naiste tööst Kihnu kolhoosis väljaspool keskset põllutöö hooaega (aprillist-septembrini).

Aastaringselt töötasid naistest vaid raamatupidajad ja karjalaudatöölised, hiljem (1960. lõpul) lisandusid ka suitsutsehhi töölised. Arvult olid aastaringselt töötavad naised vähemuses, neid oli enne suitsutsehhi loomist umbes 30 ja neile lisandusid 30 tsehhi töölise. (RA-P-883.1. 134 L 1-3) Põllunaiste talvised tööd määrati ära kolhoosikontori poolt, sunduslikku töökohustust

põllundustöölistele talvisel perioodil ei olnud, aga naised olid rahul kui neile pakuti lisateenimisvõimalust. Aastaringset tööd tegijad teiste valdkondade töötajaid ei aidanud, sest neil olid tegemist enda tööülesannetega ning nende kõrvalt ei jagunud selleks aega. Võrdluseks näiteks Oisu piirkonna kolhoosidega, kus põllumajandussektoris pidid kiirel külvi perioodil abiks käima ka raamatupidajad. (Leili M, raamatupidaja, sünd 1950; Jääts, 2002: 32)

Informant Helju L meenutas, et talvisel ajal olid tema põhilisteks töödeks loomade söötmine, sõnniku vedamine ja üle mere Tõstamaalt Rästalaanest kolhoosile puude ja heina toomine, mis viidi hiljem karjalauta. Kolhoosil olid lisaks Kihnule ka Tõstamaal küünid, kus hoiti seal suvise heinatöö ajal tehtud heina. Puud viidi samuti karjalauta, sest neid oli vaja sooja vee keetmiseks, millega pesti nõusid ja piimalappe ning kasutati ka muuks tarbeks. Suvise ajaga võrreldes oli talvel rohkem vabu päevi. (Helju L, põllutöölaine, sünd 1941)

Talvist üle mere käimist on meenutanud ka teised informandid. Näiteks informant Leili S (põllubrigadir, sünd 1947) tõi välja, et üle mere käisid tavaliselt need, kellel oli vaba aega ja enamasti ikka naised. Julgustuseks ja hobuste rahustamiseks võeti kaasa ka mõni mees. Leili käis tavaliselt heinu toomas koos esimese kolhoosi esimehe Mihkel Laosega, keda sidusid aga naisega perekondlikud sidemed, tegu oli Leili isaga. Antud näide ilmestab ennekõike peresidemeid ja teineteise abistamise püüet ega lase meil küsida, kuivõrd oli esimene tegevus talle ametist või soost tulenevalt sobilik või sobimatu.

Naised mäletavad oma talviseid tegemisi siiski üsna erinevalt. Näiteks informant Velli K (põllutöölaine, sünd 1947) arvates ei olnud naistel talvel üldse eriti tööd. Oldi niisama kodus ja tehti käsitööd. Samas on ka tema meenutanud hobustega kolhoosile heina, puude ja ehitusmaterjali toomist. Üle mere minejad valiti tavaliselt naiste omavahelisel arutlusel välja.

Talvist karjalaudas töötamist meenutanud informant Salme L (põllutöölaine, sünd 1931) tõi välja, et lisaks loomade toitmisele oli ta kaasatud ka vilja jahvatamisse. Maria K (põllutöölaine, sünd 1929) käinud talvel ka võsa raiumas. Seda meenutas ka Anni U. Oksad võtnud ta endale, puud andis kolhoosile. (Anni U, põllutöölaine, sünd 1939)

Talvine tööhooaeg sõltus seega paljuski sellest, millisel ametipostil asuti ning kui aktiivne oli tööline kasutamaks võimalust talvisel ajal lisa teenida. Need, kellele tööülesandeid ei jagunud või ei soovinud töötada, olid kodused ja tegelesid majapidamise ning käsitööga.

Kihnu kolhoosielu iseloomustas tugev sooline töödejaotus, kus põllumajandustöid tegid ainult naised. Ma ei tea Eesti teisi selliseid kolhoose, kus põllumajandus oleks olnud ainult naiste pärusmaa. See teema domineeris ka kõigis läbi viidud intervjuudes. Mehed naisi põllumajanduses ei aidanud, kuid samas olid naised meestel kalanduses abiks ja sageli oli see neile isegi tööülesandeks tehtud (nt võrkude puhastamine ja parandamine, kala paatidest kaldale tassimine. (RA-P-883.1.114 L 22)

Nagu informandid eelpool toonitasid olid naiste töödeks Kihnu kolhoosis kõik maatööd. Võrdluses näiteks Oisu piirkonna kolhoosidega, kus naised tegelesid peamiselt lihtsamate töödega: lehmade, sigade ja kodulindudega ning täitsid põllutööl samuti kergemaid ülesandeid. Mehed tegelesid hobustega, tegid põllul raskemaid töid ja olid nii brigadirid, farmijuhatajad, zootehnikud, agronoomid kui raamatupidajad. (Jääts, 2002: 31) Kihnus pidasid kõiki ülalnimetatud ameteid v.a agronoom ainult naised.

Informant Maria K (põllutöeline, sünd 1929) tõi välja, et Kihnus olid isegi naistraktoristid, Oisus seevastu usaldati masinatega seotud tööd meesterahvastele. Märkimisväärne on ka asjaolu, et Oisus võisid kolhoosnikud vahetada töökohti näiteks siis kui nad tüdinesid ühest või teisest töökohast. On märgitud, et traktoristidest mehed on läinud ka näiteks aednikeks. (Jääts, 2002: 31-32) Kihnus ei oleks meeste puhul stereotüüpe arvestades selline asi ilmselt kõne alla tulnud.

Selline hoiak põhines 20. sajandi esimesel poolel Kihnus kogukonnas välja kujunenud stereotüüpidel. 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses tegid mehed veel külvitöid. (Kalits, 2006: 87) Teisalt on Ingrid Rüütel toonud välja, et mõningatel juhtudel suhtusid naised ise halvustavalt meestesse, kes põllul käisid, nimetades neid „*tohmideks maesõmameesteks*“⁴ (Rüütel, 2006: 29) Kui mandril oli meeste põllul töötamine tavaline, siis Kihnus ebaharilik. Kihnus 2006. aastal läbi viidud intervjuudes on mainitud vaid ühte Linaküllast pärit meest, kes käis põllul tööl. (ERM EAp 862 EA 260:1/ 32, 71) Erinevalt Mandri-Eestist on naised Kihnus tajunud end saare elu peamiste juhtidena.

Infokilde meeste osalemisest põllutööl leiab üksikuid. 1939. aastal sündinud Leida T (põllutöeline) tõi välja, kuidas mehed ainult vahel heinateole appi tulid, enamus meestest pidanud põllumajandust meestele mitesobilikuks. Sama toonitas ka informant Salme L (põllutöeline, sünd 1931).

⁴ Lollid mandrimehed

Kontoritöös toimus sooline töödejaotus mõneti teisel moel. Informant Leili M (raamatupidaja, sünd 1950) ütlust mööda olid kolhoosikontoril 1970. aastatel ülemusteks mehed ja raamatupidajateks naised.

Viimasel ajal on kirjeldatud stereotüübid hakanud muutuma ning põllutööd on saanud taas meestetöödeks. Ennekõike on seda mõjutanud tehnika kasutamine. Samas kohtab nüüd naisi merel üha sagedamini erinevalt varasemast, mil naise nägemine kalanduses oli harukordne nähtus. (Leili S, põllubrigadir, sünd 1947; ERM EAp 862 EA 260:1/ 33)

Sedalaadi suhtumisi saab põhjendada ka läbi majanduslike näitajate. Algselt oli Nõukogude Partisan väga vaene kolhoos, probleeme oli töötajatele palga maksmisega, seda tehti ka vilja või muude põllumajandusaaduste kujul. Olukord paranes 1950. aastatel ning 1960.-70. aastatel, mil tekkis võimalus masinaid osta, hakkas mehi vähehaaval ka põllumajandussektorisse suunduma. (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942; Helju L, põllutöölaine, sünd 1941)

Selliselt oli Kihnu kolhoosielule omane tugev sooline jaotus, mis võrreldes näiteks Oisu piirkonna kolhoosidega oli eripärane, sest seal jagunesid põllumajanduslikud ametid meeste ja naiste vahel, kusjuures esimeste kanda olid kõik raskemad ülesanded.

Kokkuvõtvalt olid põllumajandussektori põhilisteks tööülesanneteks kõik, mis puutus põllumajandusse: külvitööd ja koristus, loomade talitamine, rohimine ja väetamine, heinatöö, vilja masindamine. Peamisteks harudeks olid põllutöö, loomakasvatus ja aiandus. Kolhoosi tööle suundumine toimus tavaliselt kas stipendiumiga või kolhoosikohuslusega peale põhikooli lõppu, kui ei soovitud edasi õppida. Kihnu kolhoosis olid tööd jagatud võrreldes mandrikolhoosidega tugevalt 20. sajandi esimesel poolel välja kujunenud stereotüüpidest lähtuvalt. Kui näiteks Oisu piirkonna kolhoosides olid põllumajanduslikud ametid jagunenud nii meeste kui naiste vahel ja raskemad tööd jäid meestele, siis Kihnus olid kõik tööd, ka füüsiliselt rasked, naiste õlul. Oisu puhul on toonitatud ka seda, et erinevate elualade esindajad tegid ka teiste kolhoosiliikmete töid, näiteks käisid ka raamatupidajad põllul, võrdlusena Kihnus hoiti ametid omavahel lahus v.a talvisel perioodil, kus hooajalised töölised aitasid aastaringseid töötajaid ning *kakuamipüügi* hooajal, kui abistati kalamehi. Stereotüüpsed hoiakud hakkasid muutuma 1970. aastatel kui masinate laialdasema kasutuselevõtuga hakkas vähehaaval ka mehi põllumajandussektorisse tööle suunduma.

2.2. Privaatne sfäär.

Järgnevalt püüan leida vastuse küsimusele, kuidas riigitöö ja muude kohustuste kõrvalt saadi hakkama koduste tööde ja laste kasvatamisega. Kuna mehed ei osalenud eriti maatöödel, jäid naiste hooleks lisaks kolhoosikohustusele ka kodused toimetamised ja laste kasvatamine.

Samuti on huvikese suunatud ka neile naistele, kelle mehed töötasid kaugsõidulaevadel ning ei saanud seetõttu vajalikel hetkedel naiste jaoks olemas olla.

Igapäevase toimetuleku kontekstis on põgusalt käsitletud ka kolhoosivara enda tarbeks näppamist, mida on informantide poolt selgitatud üsna omapärasel viisil.

Informant Leili S tõi välja, et Kihnu naise jaoks algas päev hommikul kell 5 või 6, vahel ka varem, nt heinategemise aegu, kuid oli ka päevi kui öösel 2-3 ajal suunduti poe juurde tangusabasse⁵ seisma. Valguse ja soojuse saamiseks olid sinna lõkked üles tehtud. Seejärel lüpsiti esmalt kodus lehm, siis mindi piimaga meiereisse. Peale meiereis käiku läksid naised kiiresti koju tagasi, vahetasid riided ning viisid loomad karjamaale, et siis kolhoosi-tööle minna. (Leili S, põllubrigadir, sünd 1947, Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942) Leilide öeldut kinnitasid ka teised informandid.

Zootehnik Leili J (hiljem postiljon, sünd 1942) tõi välja, et koduseid ülesandeid tehti kas väga vara hommikul või hilja õhtul või öösel pärast töölt tulekut. „*Kõik pidi ära tegema, väljas töötati nii kaua kui õues valge oli.*“

Nõukogude ajal polnud Kihnus lastehoidu, mis tõi kaasa olukorra, kus vanemad pidid lisaks muudele igapäevatoimetustele leidma aega ka laste jaoks või leidma neile sobiva lapsehoidja. (Maria U, raamatupidaja, hiljem karjalaudatööliline, sünd 1950) See aga suurendas võrreldes mandrikolhoosidega nende koormust veelgi.

Meierei (vt Lisa 4) asutati Kihnu 1950. aastate alguses. (KhN 678)

Selle ehitamine oli kihnlaste jaoks väga oluline, sest see aitas leevendada rahamuresid, kuid päriselt probleem veel meierei ehitusega ei kadunud. Majanduslik olukord neis peredes, kus polnud kalurit, paranes 1960. aastate lõpul ja 1970. aastate alguses, siis hakati loomi ka müügiks kasvatama, mille eest saadi võrdlemisi head tasu ning mis aitas kaasa elujärje

⁵ Tangud oli 1960.-1970. aastatel Kihnus defitsiitseks kaubaks ning seda jagati elava järjekorra alusel

parandamisele. (Maria U, raamatupidaja, hiljem karjalaudatöoline, sünd 1950; Leili J, zootehnik, hiljem postiljon sünd 1942)

Enne seda, 1960. aastatel sai Kihnus hoo sisse traalindus, kui kolhoos soetas endale traalilaevastiku. Traallaevadega püüti eelkõige räime, nii Kihnu ümber kui ka kaugemal. Pereelu jaoks tõi see kaasa olukorra, kus mehi polnud sageli päevi või isegi kuid kodus. Naised said meestelt toetust, nii emotsionaalset kui majanduslikku, vaid siis kui nad kodus käisid. Elukorraldus ja pere eelarve tuli sageli pool aastat ette planeerida. (Maria U, raamatupidaja, hiljem karjalaudatöoline, sünd 1950, Salme L, põllutöoline, sünd 1931)

1931. aastal sündinud põllutöoline Salme L rääkis, kuidas tema mees läks kohe 1960. aastate alguses traali peale tööle ning oli sageli mitmeid kuid eemal ja käis kodus iga kolme-nelja kuu tagant. Küsimusele, kuidas pere hakkama sai vastas ta: „*Pidi hakkama saama. Kodused tööd vajasisid tegemist ja lapsed kasvatamist, mees toetas peret rahaliselt.*“

Mõned Kihnu mehed käisid Kaubalaevastiku laevadega ka välismaal, kuid see oli pigem erakordne, välismaailmaga suhtlemisel kehtis tugev kontroll. (Helju L, põllutöoline, sünd 1941) Informant Leili S (põllubrigadir, sünd 1947) vend käis laevadega Aafrikas ning toonud sealt kaasa riideid. Valuuta eest osteti nätsu, kingi ja jalanõusid. Leili sõnul olid traalimehed väga rikkad: „*Neil oli raha rahakotist servapidi väljas, rahakotid olid nii pungil.*“

Mehed ei tahtnud aga mitte kogu raha koju tuua. Maria U (raamatupidaja, hiljem karjalaudatöoline, sünd 1950) mees töötas samuti traalil ning teenis palju rohkem, kui seda perele ütles. Sellest saadi aga mehe kaaslaste kaudu teada ning Maria ei leppinud mehe raha sel viisil kulutamisega ning kehtestas korra, et igast 100st rublast annab mees talle 70, endale jätab 30 rubla. Raha saadi sellistel puhkudel kätte volituse alusel hoiupangast Pärnus.

Nagu ikka, oli Kihnuski peresid, kus mehi ei olnud. Samas tuli raskemad tööd ka neil ära teha. Informant Leili J (zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942) tõi välja, et neil puhkudel paluti abi enamasti naabrimeestelt või mõnelt meestuttavalt. Majanduslikult abi ei küsitud, v.a hädajuhtumid, mil paluti laenu. Tuleb tunnistada, et ilma meesteta toimetavad naised olid leidlikud lisaraha teenimisel (nt. põllumajandussaaduste ja loomade müügiks kasvatamine).

Seoses raha kulutamisega tuleks tähelepanu juhtida paljusid maakohti puudutanud (ja tänaseni jätkuvale) alkoholismiprobleemile. Alkoholile kulus paljude meeste raha. Mitmed informandid kinnitasid, et alkoholilembus kujunes paljudes peredes suureks probleemiks.

(Maria U, raamatupidaja, hiljem karjalaudatööline, sünd 1950; Salme L, põllutööline, sünd 1931)

Ingrid Rüütel on seostanud alkoholismi süvenemist, eriti 1970. aastatel, Pärnu lahe kalavarude vähenemisega. Meeste sissetulekud polnud enam nii head kui varem, paljud jäid töötuks, mis kõik põhjustas tegevusetust ning kalduvust alkoholismile. (Rüütel, 2006: 34)

Teiselt poolt tõi informant Salme L (põllutööline, sünd 1931) välja vastupidise põhjuse: traalimeestel oli raha liiga palju. Varem polnud viina jaoks raha ning polnud võimalik juua, nüüd tekkis selleks võimalus.

Privaatsfäärist ehk pereelust rääkides tuleks arvestada ka laste kaasamisega erinevatesse tööloikudesse. Laste töödena oli kõikides intervjuueeritute peredes nimetatud loomade karjamaale viimist ja sealt ära toomist. Samuti pidid lapsed kodus põldu rohima, heinatöödel aitama ning loomi toitma. 1950. sündinud Maria U (raamatupidaja, hiljem karjalaudatööline) meenutas, et nende peres oli igal lapsel kümme vagu porgandeid harida, mis viidi Pärnusse kokkuostu, et sel moel lisaraha teenida.

Tööde raskus ja nende kaasatus olenes lapse vanusest.

Informandid tõid välja, et peredes, kus polnud meespoolt, lasus lastel rohkem kohustusi. Samuti pidid lapsed aitama peredele lisaraha teenida.

Ka 1931. aastal sündinud põllutööline Salme L tõdes, et lapsed aitasid teda koduses majapidamises väga palju. Ilma nendeta polekski hästi hakkama saadud.

Igapäevase toimetuleku kontekstis kerkis intervjuudes esile kolhoosivara enda tarbeks *näppamise* teema, mida on informantide poolt põhjendatud erinevalt. Zootehnik Leili J (hiljem postiljon, sünd 1942) selgitas selle vajalikkust kolhoosi vaesusest tulenevalt. Pärast kolhoosierimist 1949. aastal jäi kõikidele taludele alles 0,60 hektari suurune maatükk, millel oli nii majaplats kui aiamaa, kus kasvatati endale söögipoolist. (Kalits, 2006: 187) Loomasööda varumiseks sellest maast enam ei jagunud ning nii oldi sunnitud loomadele heina tegema kolhoosimaadelt või neile sealt miskit varastama. Kuna töötajatele ei suudetud kolhoosi algaastail ka palka välja maksta, nt tasuti aegajalt töö eest viljaga, siis oli nende vahenditega keeruline peret üleval pidada ning mis tekitas vajaduse toitu juurde hankida. (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942; Helju L, põllutööline, sünd 1941) Nagu

Indrek Jääts välja on toonud, varastati Eestis kolhoosi vara nii enda kui oma majapidamise tarbeks ja erandiks siin polnud ka Kihnu kolhoos. (Jääts, 2005)

1942. aastal sündinud Leili J (zootehnik, hiljem postiljon) on meenutanud: „*Alguses oli küll selline asi, et kolhoosis anti grammidega vilja töö eest ja ikkagi natuke näpati, kasvõi kanadele paar kamalutäit vilja, meil oli seal kiriku taga aiand ja seal oli hästi palju kapsapäid ja meil olid sellised viletsad kapsad sel aastal (1960.ndatel) ja me mammaga pidasime plaani, et lähme toome ka kumbki paar kapsapead sealt ära, tulime sealt siis tagasi, mõrtsis⁶ olid kapsad, aga väljas oli nii pime ja me kaotasime kursi ja ära ja siis olime seal põldude vahel kraavis. Enam ei saanud aru, kumba servapidi hakkasime koju minema. Aga lõpuks ju jõudsime koju ja lubasime, et enam näppama ei lähe.*“

Maria U meenutas, kuidas külmhoone valvur võttis iga päev töö juurest kaasa kotti pakitult paar telliskivi, millest hiljem endale sauna ehtas. (Maria U, raamatupidaja; hiljem karjalaudatöeline, sünd 1950)

Tavapäraselt mainitakse intervjuudes loomadele kartulite või muude saaduste ning jahu võtmisi. Vahest pakiti rätiku sisse heinagi. Ennekõike meenutataksegi sedalaadi pisinäppamisi, suurtest vargustest ei räägitud, neid kas ei mäletata või neist ei soovida rääkida.

Ka 2006. aastal etnoloogia tundengite poolt läbi viidud intervjuudes on nenditud pisivargusi. Üks naine varastanud oma lehmale kolhoosiheina, sest see olnud selline magus ja maitсенud loomale. (ERM EAp 862 EA 260:1/ 169)

Mis juhtus kui vargusega vahele jäädi, ka sellest ei räägita paljut. Maria U väitel klaariti vahelejäämised lihtsalt omavahel ära. „*Kõik teadsid kõiki ja ei soovitud üksteisele halba*“ [...] „*viinapudel tehti lahti ja klaariti omavahel ära, see oli ju oma kolhoos.*“ (Maria U, raamatupidaja, hiljem karjalaudatöeline, sünd 1950)

Kokkuvõtvalt võib välja tuua, et avaliku ja privaatsfääri ühendamisel mängisid olulist rolli ajalooliselt ja tugevamalt 20. sajandi esimeses pooles välja kujunenud soorollid, mille alusel olid naiste töödeks Kihnu kultuuris kõik põllumajandusega seonduvad ja privaatsfääri (kodutööd, laste kasvatamine) kuuluvad tööd, seetõttu on naised end tundunud saare elu

⁶ Võrgust kott

peamiste juhtidena. See oli erinev mandrikolhoosidest, kus Põllumajanduses olid tegevad nii naised kui mehed. Samuti ei aidanud erinevate elualade töötajad üksteisel tööülesandeid täita (välja arvatud talvel), võrreldes näiteks Oisu piirkonnaga, kus isegi raamatupidajad käisid kiirel külvi perioodil põllul abiks. Ühtlasi polnud Kihnus ka lasteaeda, kuhu oleks saanud lapsed viia ning vanemad pidid tegelema lastega ise või otsima neile sobiva lapsehoidja. Sageli tehti asjatoimetusi ka öösel, näiteks tangusabas seismine. Suur abi oli lastest, kes aitasid ära teha palju koduseid töid. Naabritelt abi küsimine ei olnud levinud, seda toodi informantide poolt välja vaid ühel korral. Kuigi maad oli taludel väga vähe, suudeti enamasti sellega pere ära toita. Siiski vaadati ka kolhoosi ühisvara poole, seda eriti kolhoosielu algaastatel, kus saadi teatud lisa. Samas kujunes sellest edaspidiseks välja teatud harjumus, mida ei arvatud paheks. Pered, mis olid majanduslikult kehval järjel, pidid pidevalt otsima erinevaid lisateenimise võimalusi. (nt loomade ja põllumajandussaaduste kasvatus)

Kaugtööd tegevate meeste naised said abikaasadelt rahalist toetust, mis võimaldas peredel toime tulla ja kohati üsna hästi elada, seda eriti 1960. aastatel kui merel töötanute kõrgem palk aitas parandada pere üldist elujärge.

Saab tõdeda, et üldine elujärg Kihnus paranes 1960. aastatel ning see puudutas ka põllumajandust, kus samuti hakkasid töötajate palgad tõusma. See omakorda jättis inimestele rohkem vaba aega – polnud vaja enam nii palju majandusliku seisu pärast muretseda, samuti võis osa võtta töövälisest üritustest, millest tuleb juttu järgmises peatükis.

3. HANKIMISSTRATEEGIAD JA SOTSIAALNE SUHTLUS HILISSOTSIALISMI AEGSES KIHNU

Siinne peatükk analüüsib hankimisstrateegiaid ja sotsiaalset suhtlust ning ürituste olulisust sealse ühiskonnas hilissotsialismi perioodil. Käsitletakse nii avalikke kui ka individuaalseid üritusi. Pidudel ja koosviibimistel oli oluline roll sealsele kultuurile omaste traditsiooniliste väärtuste hoidmisel.

Hankimisstrateegiad siinses käsitluses tähendavad igapäevaste toidu- ja tarbekaupade hankimiseks kasutatud abinõusid.

3.1. Hankimisstrateegiad ja toimetulek

Kui tänasel päeval käivad Kihnu pered kuus vähemalt korra, mõni pere ka iganädalaselt, Pärnus kaubareisidel, mida võimaldab päevas mitu reisi tegev parvlaev, siis hilissotsialistlikul ajal seda võimalust ei olnud. Informantide sõnutsi käidi vaid äärmisel vajadusel ja keskmiselt paar korda aastas. Kihnut mõjutasid tol ajal ja mõjutavad ka praegu tema saarelise asendi tõttu ilmastikuolud. Sellest tulenevalt tuli saare elanikel kasutada erinevaid hankimisstrateegiaid, et elus püsida.

Võrreldes nõukogude aega tänapäeva turumajandusliku ajaga, siis seostub nõukogude aeg ühelt poolt sotsiaalse garanteerituse ja võrdsusega, teiselt poolt raha ja kaubamassi tasakaalustamatusega, raha oli käibel tunduvalt rohkem kui kaupa. (Ruusmann, 2006: 125)

Kui mandril oli defitsiidi ajastul oluliseks ametiks poemüüja, siis Kihnus see niivõrd esile ei tulnud. Seal oli n-ö letialust kaubandust vähem. Samuti polnud informantide sõnul uuritaval 1960.-1970. aastatel Kihnus märkimisväärset defitsiiti, olid vaid mõned üksikud toiduaineid, mida toodi vähe. Näiteks eelpool mainitud tangud, mille saamiseks olid inimesed nõus öösel minema elavasse järjekorda seisma. (Leili S, põllubrigadir, sünd 1947) Seda näitab ka Ruusmann (2006), kes väidab, et defitsiit erinevatel kümnenditel oli erinev.

Vaadeldes hankimisstrateegiaid Kihnu seisukohalt tõi informant Helju L välja, et kui tänapäeval teeb praam päevas mitu reisi, siis 1960. aastatel ja ka enne seda tuli ette olukordi, kus inimesed olid nädalate kaupa ilma ühenduseta mandriga, poodi ei toodud toitu ega muid esmatarbekaupu. Selleks tuli toitu, eriti talveks, ette varuda. Toidukaupa, peamiselt kuivaineid, osteti nii kohalikust kauplusest kui käidi linnas kaubareisidel. Kaubareise tehti enamasti väikeste kalapaatidega. (Helju L, põllutöeline, sünd 1941)

Informant Salme S tõi välja, et poest poleks vaja olnud midagi osta, kui poleks toimunud kollektiviseerimist. Ainult maapuuduse tõttu tekkiski olukord, kus tuli liha ja jahu juurde osta. Puudus oli sageli nii suur, et loomadele korjati söögiks isegi viljapead, mis traktoritest üle jäid, üles. (Salme L, põllutöeline, sünd 1931)

Oluliselt lihtsustas toimetulemist tõsiasi, et suur osa toidusedelist kasvatati oma majapidamises. Poest muretseti peamiselt tangaineid, esmatarbekaupu ja jahu. Riideid ja muid tööstuskaupu osteti linnas käies. (Helju L, põllutöeline, sünd 1941)

Samuti meenutas Helju, et *„meie peres saadi sigadelt ja vasikatelt liha ning sellest sai teha nii sülti kui muid tooteid. Mõned pered müüsid liha maha ja said raha. Lambaliha ja kalad suitsetati ahjus.“* Kalaga oli mingil perioodil Helju sõnul nii, et seda ei tohtinud koju kaasa võtta, kõik pidi jääma kolhoosile. Lisaks loomadele kasvatati nende peres ka otra, mis tehti linnas tangudeks. Poest osteti ainult jahu, mis oli enda tarbeks. Loomadele jahvatati jahu veskis, kuid muuks sellest ei jagunud. Saiajahu oli 1960. aastatel luksuskaubaks ning seda sai talongide alusel. Jahu toodi Ukrainast ning kohalikud olid selle üle väga õnnelikud. Hiljem sai seda juba vabalt poest osta. (Helju L, põllutöeline, sünd 1941)

Vabalt oli poest saada leiba, mida toimetati 1960. aastatel Kihnu leivapaatidega. Informant Maria U (raamatupidaja, hiljem karjalaudatöeline, sünd 1950) mäletas, et nende peres osteti leiba kastidega, sest see oli väga odav, 10 kopikat tükk. Leiba toodi tol ajal Kihnu kaks korda nädalas, kuid see sõltus suuresti ilmastikuoludest. Leivaga toideti selle odavuse tõttu ka loomi, mille tõi välja ka põllubrigadir Leili S (sünd 1947).

Umbes 1970. aastatel hakati loomi müügiks kasvatama, sealt saadud lisatulu eest osteti linnast paremaid toidukaupu ning riideid. Oluliseks muudatuseks nimetatud kümnendil oli 1974. aasta sügisel regulaarreise tegema hakanud transportlaev Kajak. See võimaldas tuua poodidesse rohkem kaupa ning tooma hakati ka eritellimusel kaupa. (Velli K, põllutöeline, sünd 1947; Khn 678) Samuti hakati selle laevaga transportima müügiks kasvatavaid loomi, varasemalt tehti seda kalapaatidega. (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942)

1942. aastal sündinud Leili J meenutas loomade viimisest Pärnu tapamajja järgmist lugu: *„Esimese asjana, kui mulle kolhoosiaeg meelde tuli, siis mulle tuli meelde, kuidas viidi kakuamipaate elusaid sigu Pärnu. Mõtle, millist vaeva nähti! Puuriga viidi sadamasse ja 10-15 siga pandi paati. Paat randus silla alla ja sealt pandi sigadele paelad ümber ja pandi veoautokasti, aga üks siga lipsas sealt peala vahelt minema. Siis seal kontserdimaja juures*

olid varemed ja siga pani sinna jooksu ja linnarahval oli sellega sellist nalja. Sillapealne oli rahvast täis, üks naeris, teine sõimas. Mina pidin minema seda siga taga ajama minema. Ma ei mäletagi, kuidas see siga sealt kätte saadi. Kui Antsu Kolla selle paadi tõi, siis oldi juba pääsenud. Siis üle silla mindi ja lehmad lasid väljaheited otse tänavale plärts ja plärts. Ikka mindi jala tapamajasse. Nii hea meel oli, kui loomad sai tapamajja viia, sest siis sai ju raha. “ (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942) Selliseid olukordi tuli Leili sõnul ette veelgi.

Informant Leili M (raamatupidaja, sünd 1950) tõi välja, et 1970. aastatel levis väliseestlaste seas kuuldus, et Eestist on toiduained otsa saanud ja siis saadeti abipakke. Salme S (põlluöline, sünd 1931) rääkis, et pakkides olid tavaliselt kuivained ja mõnedel juhtudel ka riided. Mõnedesse peredesse saadeti pakke niivõrd palju, et pere otsustas need edasi müüa. Nii toimiti ühes Linaküla peres, kus saadud raha eest jätkati pooleliolevat maja renoveerimist. (Helju L, põllutöeline, sünd 1941) Üldiselt aga saadeti välismaiseid pakke informantide sõnul vähe.

Informant Leili M meenutas, et kuna linnas käidi väga harva ja enamasti mindi neil kordadel koos lastega, siis laste jaoks oli linnas käimine omaette elamuseks, sest sealt saadi erilisi maiustusi ning neid söödi sedavõrd kaua kuni süda pahaks läks. Üheks eriliseks maiustuseks oli jäätis, mida Kihnus transpordiraskuste tõttu enamasti saada polnud. „*Kui linna saadi, siis söödi seda nii ikka, et pärast enam ei tahtnud.*“ (Leili M, raamatupidaja, sünd 1950) Jäätist kui erilist maiustust meenutasid ka teised informandid.

Vaatamata ilmastikuoludele ning saarelise eripärale, suutsid kihnlased endid elus hoida ning võtsid toimetulekuks kasutusele erinevaid strateegiaid. Kuna poodi toodi kaupa vähe või viibis kaup nädalaid ilmastikuolude tõttu, pidid saare elanikud toidu varuma ette. Selleks osteti nii Kihnus müüdavaid kuivaineid kui käidi kaubareisidel Pärnus, kus soetati peamiselt riideid ja kodukaupu ning toidukaupa, mida Kihnus ei müüdüd. Samuti oli suur abi oma majapidamises kasvatavast toorainest. Tihedamini hakati kaupa Kihnu transportima 1970. aastate keskel, kui liinile tuli transportlaev Kajak.

3.2. Sotsiaalne suhtlus ja kogukondlikud üritused

Kuigi pidusid peeti ka teistes kolhoosides ning piirkondades üle kogu liiduvabariigi, olid Kihnu peod erilised oma traditsiooniliste väärtuste poolest. Traditsioonide hoidmise kõrval olid oluliseks ka kogukonna liikmete omavahelised suhted ning kui tiheda töögraafiku tõttu puututi teiste elualade esindajatega kokku vähe, siis olid üritused inimeste kokkutoojaks ja neil sai vahetada töökogemusi ja muljeid. (Rüütel, 2013; Khn 678; Helju L, põllutöeline, sünd 1941) Eristatud on siinses alapeatükis kolhoosi poolt korraldatud avalikke üritusi ning eraalgatuslikke koosviibimisi.

Enamasti toimusid 1960.- 1970. aastatel peetud suuremad peod saare rahvamajas ning need võisid mitmepäevaseks üritustejadaks kujuneda. Rahvamajas toimuvaid üritusi organiseeris rahvamaja juhataja, kelleks oli Kihnule omaselt naisterahvas, sest kultuuri edasikandmine oli naiste ülesandeks. Seetõttu olid kõikide pidude korraldustiimis valdavalt naised. Meeste roll antud pidudel oli lihtsalt seltskonna pakkumine ning tantsimine, laulmine ja vahel ka pillimäng. (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942, Leili S, põllubrigadir, sünd 1947, Helju L, põllutöeline, sünd 1941)

3.2.1. Avalikud üritused

Kolhoosi poolt korraldatud üritustest tõid informandid välja kolm olulisemat: oktoobrikuu teisel pühapäeval peetud põllumeestepäev, juulikuu teisel nädalavahetusel tähistatud kaluritepäev ning valimised.

Põllumeestepäeva (vt Lisa 5) tarbeks tapeti kolhoosivasikaid ning sellest tehti praad. Laualt ei puudunud ka teised Kihnule omased toidud ja joogid (leib, sai, pirukad, kala, koduõlu jne). Vanarahvamaja platsile⁷ oli välja pandud suur peolaud, mis olnud söökidest-jookidest lookas. Samuti jagati eeskujuliku töö eest kolhoosis peo käigus aukirju tublimatele kolhoositöötajatele. Pidul algas kolhoosiesimehe sõnavõtu ja tänuavaldustega. Ametlikule osale järgnes peoõhtu. (Khn 678; Leili S, põllubrigadir, sünd 1947)

Teiseks suuremaks kolhoosi korraldatud peaks oli kaluritepäev, mis ülistas kalureid, pidu korraldati nenede auks. Parimaid kalureid tänati tehtud töö eest, jagati kiituskirju ning lausuti kiidusõnu. Järgnes peoõhtu tantsude ja lauludega. (Khn 678)

⁷ Endise rahvamaja kõrval Linakülas asuv suur muruplats

Kui alguses olid suurtel pidudel esinejateks kohalikud pillimehed, siis 1960-1970. aastatel, kui elujärg oli paranenud, hakkasid esinemas käima ka mandrilt tulnud kollektiivid. (Velli K, põllutöoline, sünd 1947)

Nõukogude ühiskonnas oli eraldi ürituste formaadiks valimised. Valmistega taheti rahvale näidata, et ka nendel on otsustusõigus riigi asjades. Korraldati agitatsioone, teemaõhtuid ja teisi üritusi ning anti rahvale lubadusi. (Piho, 2013: 36-37) Informant Leili J (zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942) tõi välja, et ka Kihnus anti valimiseelselt lubadusi: „*poodi lubati limonaadi ja magusat saia tuua või anti kinopilet, kui parteile meele järgi oldi.*“ Informant Leida T (põllutöoline, sünd 1939) tõi välja, et valimispäev oli pidulik päev, valimistel näidati kino ning lauldi ja tantsiti. „*See oli selline suurem ettevõtmine, nüüdsel ajal ei ole midagi.*“

Kuigi kolhoosi korraldatavad peod olid enamasti ametliku sisuga, said kihnlased ka neil üritustel oma traditsioonilisi väärtusi hoida. Kui Kihnus veel mandrilt pärit kollektiive esinemas ei käinud, esinesid kihnlased ise. Tantsiti ning lauldi ja kanti rahvarõivaid. (Khn 678)

3.2.2. Eraalgatuslikud üritused

Eraalgatuslikeks üritusteks olid peamiselt rahvamajas peetud tantsuõhtud, pulmad, isiklikud sünnipäevad ja kinoõhtud. Tantsuõhtud toimusid igal aastaajal ja sealt võtsid osa nii naised, lapsed kui ka mehed. Neil tantsiti, lauldi ja mängiti pilli ning suheldi teiste kogukonnaliikmetega päevakajalistel temadel. (Helju L, põllutöoline, sünd 1941)

Oluliseks pidude traditsiooniks on Kihnu kombestik olnud pulmad. Pulmade tähtsust Kihnu kultuuris on käsitletud mitmetes folkloristlikes käsitlustes. Kõige põhjalikumalt on Kihnu pulmakombestikku käsitlenud Ingrid Rüütel. (Rüütel, 2006)

Pulmad olid ja on tänapäevalgi väga oluliseks sündmuseks vanade kommete hoidmisel. Pulmakombestik on väga laialdane ning sinna juurde kuuluvate laulude ja tantsude repertuaar mitmekülgne. Ajalooliselt on Kihnu pulmad olnud kahepoolsed, mis tähendab, et pidu toimus kahes talus korraga ja see oli suguvõsade vaheline leping. (Rüütel, 2006: 57)

Kihnu pulmad kestavad traditsiooniliselt kolm päeva ja sinna kutsutakse tavaliselt peaaegu kogu saarerahvas. Informandid Leili S ja Leili J tõi välja, et kolhoosiajal peeti mõnel suvel isegi igal nädalavahetusel pulmi. Kolhoosiaega jäid ka mõlema informandi enda pulmad.

(Leili S, põllubrigadir, sünd 1947 ; Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942) Pulmade rohkust tõid esile ka teised informandid.

Pulmade jaoks tehti palju ettevalmistusi, valmistati toite ja jooke ning informant Anni U (põllutöeline, sünd 1939) tõi välja, et koduõlut tehti nii palju, et seda sai veel mitu nädalat peale pulmi juua. Pulmade peamised ettevalmistused tegid valmis naised, mehed tulid pulma ainult pidutsema. (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942)

Kolhoosiülemusi tavaliselt pulma ei kutsunud v.a juhul kui oldi suguluses. „*Mõned paarid, kes laenasid kolhoosist näiteks autot või olid ülemustega suuremad sõbrad, siis need saatsid kutse austusavalduseks.*“ (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942) Pulmatoite ja jooke viidi jõujaama, et elektrit saaks pikemalt kasutada, kuna elektrifitseerimise alguses (elekter tuli 1957) oli südaööst kuni kuueni hommikul elekter välja lülitatud. Selline komme aga kadus, kui elekter muutus püsivaks. (Leili S, põllubrigadir, sünd 1947)

Kui pulmi peeti, pidi päeval ikkagi oma kohustusliku kolhoositöö ära tegema. See, kui kaua pulmas oldi, oli vastavalt oma võimekusele järgmisel päeval töötada. Leili S (põllubrigadir, sünd 1947) meenutas, kuidas tal kästi pulmade ajal minna põllult kartulimardikaid otsima ja ta läks poolmagades põlluni ja vaatas, et mardikaid ei paista ning läks koju magama. Hiljem raporteeris kontorisse, et mardikaid polnud.

Erinevalt pulmadest ei peetud isiklikke sünnipäevi suurelt v.a mõned erandid. Enamasti tõid informandid välja, et sünnipäevi peeti vaikselt töö juures koos töökaaslastega. Sünnipäevalaps tõi pudeli napsu ja vahel ka midagi näksimiseks. Küll aga võisid sellised tähistamised võtta ootamatu pöörde ja kujuneda suuremaks peoks, kus lauldi ja tantsiti hommikuni. (Leili S, põllubrigadir, sünd 1947; Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942; Maria K, põllutöeline, sünd 1929)

Kodustest sünnipäeva tähistamistest tõi Maria U (raamatupidaja, hiljem karjalaudatöeline, sünd 1950) välja kaks seika, kus ühel sünnipäeval nad tantsisid voodites ja teisel korral suhtlesid terve õhtu lauldes. Selline tegevus aitas aga elus hoida laulutraditsioone ning arendada suhtlusvõimalusi kogukonna liikmete vahel. Sünnipäevi peeti vähe, sest ürituste kontekstis oli peatähelepanu pulmadel. (Leili J, zootehnik, hiljem postiljon, sünd 1942)

Iganädalaseks seltskondlikuks ürituseks olid ka kinoõhtud, mis toimusid vähemalt kaks, vahel isegi neli korda nädalas. Kinole järgnes tantsuõhtu. Kihnu tüdrukud otsisid endale pillimehe ja tantsisid umbes kolm tundi. Seal käisid nii noored, kui vanad, vahel lihtsalt

selleks, et omakeskis juttu ajada. Noorte jaoks oli see ka n-ö kohtamas käimise koht.. (Maria U., raamatupidaja, hiljem karjalaudatöölaine, sünd 1950; Rützel, 2006: 84)

Kokkuvõtvalt saab tõdeda, et vaatamata ilmastikuoludele ning saarelise eripärale, suutsid kihnlased endid elus hoida ning võtsid toimetulekuks kasutusele erinevaid strateegiaid. Kuna poodi toodi kaupa vähe või viibis kaup nädalaid ilmastikuolude tõttu, pidid saare elanikud toitu varuma ette. Selleks osteti Kihnu poest saadaolevaid kuivaineid ning tehti kaubareise Pärnusse. Neid tehti aga harva, umbes 2-3 korda aastas, ning olid seetõttu ka lastele omaette elamuseks. Kaubareisidelt soetati peamiselt tarbekaupu (riided, kodukaubad) ning toiduaineid, mida Kihnust ei saanud. Oluline oli koduses majapidamises kasvatatav, sest tänu sellele ei sõltunud nii suurel määral poest. Defitsiidis olid informantide sõnul vaid üksikud kaubad. Oluliseks muudatuseks oli transportlaeva Kajak liinile tulek 1974. aastal. Tänu sellele hakati tihedamini ja suuremates kogustes Kihnu kaupa transportima ning kergemini sai mandrile toimetada ka 1960.-1970. müügiks kasvatatama hakatud loomi.

Sotsiaalse poole pealt olid kihnlased aktiivsed teiste kogukonna liikmetega suhtlemisel ning ürituste korraldamisel. Üritusi organiseeriti nii kolhoosi poolt kui ka eraalgatuslikult. Kolhoosi poolt korraldatud tähtsamad üritused olid põllumeestepäev, kaluritepäev ja valimised. Eraalgatuslikult olid peamiseks pidudeks pulmad, mis oli kõige olulisem sündmus traditsioonide hoidmisel, seda eelkõige mitmekülgse pulmakombestiku tõttu; tantsuõhtud, isiklikud sünnipäevad ning kinoõhtud. Kõikidel nimetatud sündmustel oli oma osa nii sotsiaalses suhtlemises kui ka kultuuriliste kommete hoidmisel. Tantsiti ja lauldi nii kinoõhtutel, valimistel kui ka peoõhtutel. Samuti kanti nimetatud koosviibimistel ka rahvarõivaid.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö peamiseks probleemiasetuseks oli naiste avaliku ja privaatse ning sotsiaalse suhtluse ja hankimisstrateegiate ühendamine Kihnu kolhoosis 1960.-1980. aastatel. Võtmeroll sealses kogukonnas oli naistel, kelle kanda oli nii põllumajandus ja individuaalmajapidamine kui lastekasvatus ja sotsiaalne elu. Mehed olid peamiselt tegevad ainult kalapüügis.

Kihnu kolhoosimajanduse tähtsamaks osaks kujunes kalandus. See oli seotud 1948. aastal kasutusele võetud *kakuamiga*, tänu millele said kalurid püüda korraka rohkem kala. Tänu sellele suurenesid kalurite palgad ning üldine heaolu. Kui kolhoosi loomisel olid kihnlased vaesed kehvikkalurid, siis kümne aastaga suudeti saavutada kalapüügis märkimisväärseid tulemusi, mis avaldus kõige ilmekamalt kalurite palkades, mis ulatusid 1960. aastatel tuhandetesse rubladesse, (1963. aastal on meeste keskmiseks töötasuks märgitud 2912 rubla, summa tulenes väljapüügihooaegadel välja püütud väga suurtest kalakogustest, mis teeb keskmiseks kuupalgaks 242 eurot) ja võrreldes lihttöölise keskmiselt 100-150 rublase palgaga on vahe ligi kahekordne.

Kuigi kalandus moodustas kolhoosi sissetulekutest enamuse ning toimis elujärje parandajana, ei saa tähelepanuta jätta ka põllumajandust, seda eriti töö fookuses olevate naiste mõistes, kes olid antud sektoris peamiseks töötegijateks.

Naiste avaliku ja privaatse sfääri ühendamisel Kihnu kolhoosis oli tähtis roll ajalooliselt, eriti 20. sajandi alguses seoses maailmasõja ja merenduse arenguga välja kujunenud soorollidel, mille alusel olid naiste töödeks Kihnu kultuuris kõik põllumajandusega seonduvad ja privaatsfääri kuuluvad tööd. Seetõttu on naised tundnud ennast ka Kihnu elu peamiste juhtidena. Mandrikolhoosides olid seevastu põllumajanduses tegevad nii naised kui mehed. Samuti aitasid mandril erinevate elualade esindajad üksteist: Oisu piirkonnas Järvamaal käisid isegi raamatupidajad põllul kiirel külviperioodil abiks. Kihnus töötas enamasti igäüks omal ametipostil ning teiste elualade esindajate töid ei tehtud, v.a talvel ning *kakuamihooajal*, kus põllutöölised aitasid karjalaudatöölisi ning kalamehi. Ühtlasi polnud kolhoosiperioodil Kihnus ka lasteaeda, kuhu oleks saanud lapsed viia ning vanemad pidid leidma laste jaoks aega ise või otsima neile lapsehoidja. Sageli tehti asjatoimetusi ka öösel. Suureks abiks olid lapsed, kes olid toimekad kodus majapidamises ja aitasid ära teha palju koduseid töid. Naabritelt abi üldjuhul ei küsitud, seda toodi informantide poolt välja vaid ühel korral. Kuigi

taludel oli maad väga vähe, suudeti sellega enamasti pere ära toita. Siiski oldi sunnitud vaatama ka kolhoosi ühisvara poole, seda eriti kolhoosielu algaastatel, kust saadi teatavat lisa. Sellest kujunes aga edaspidiseks välja teatud harjumus, mis ei arvatud olevat pahe. Pered, mis olid majanduslikult kehvad järjel, pidid pidevalt otsima erinevaid lisateenimise võimalusi (nt. loomade ja põllumajandussaaduste kasvatamine).

Naised, kelle mehed tegid kaugtööd, said abikaasadelt rahalist toetust, mis võimaldas peredel toime tulla ja kohati üsna hästi elada, eriti 1960. aastatel kui kalurite kõrgem palk aitas parandada pere üldist elujärge. Palgad hakkasid kasvama ka põllumajandussektoris. See aga jättis inimestele rohkem vaba aega – polnud vaja enam nii palju majandusliku toimetuleku pärast muretseda.

Üldise elujärje paranemine ja Kihnu elektrifitseerimine 1957. aastal tõi kaasa kodutehnika ning liiklusvahendite ostmise buumi. Kel oli võimalusi, need renoveerisid ja ehtasid ka uusi maju, seda eriti Linakülas.

Saarelise eripära tõttu oli mereliiklus mandriga üsna sageli häiritud ning valitses olukord, kus kaupa ei toodud poodidesse nädalaid. Ka üldine valik poes oli kesine, peamiselt leitud seal vaid kuivaineid. Toimetulekuks tuli kasutusele võtta erinevaid strateegiaid. Esiteks tuli kaupa pikemaks perioodiks ette varuda. Teiseks oli oluline roll kodus majapidamises kasvatataval, mis vähendas sõltuvust poe kaupadest. Kolmandaks, võeti võimalusel ette väikeste kaluripaatidega ka kaubareise Pärnusse. Küll olid need reisirid omaette elamuseks lastele, sest linnast saadi erilisi maiustusi, mida Kihnus ei olnud, näiteks jäätist. Kaubareisidelt soetati peamiselt tarbekaupu (riided, kodukaubad) ning toiduaineid. Defitsiidis olid informantide sõnul 1960. aastatel vaid üksikud kaubad. Olulise muudatuse tõi kaasa transportlaeva Kajak liinile tulek 1974. aastal, mis võimaldas hakata tihedamini ja suuremas koguses kaupa Kihnu tooma ning hõlpsamalt sai tapamajja transportida ka 1970. aastate alguses müügiks kasvatama hakatud loomi.

Sotsiaalse elu poole pealt näitasid kihnlased üles aktiivsust nii teiste kogukonna liikmetega suhtlemisel kui ürituste korraldamisel, seda nii kolhoosi poolt kui eraalgatuslikult. Kolhoosi poolt korraldatud tähtsamad üritused olid põllumeestepäev, kaluritepäev ja valimised. Eraüritustest olid peamisteks pidudeks pulmad, seda eelkõige mitmekülgse pulmakombestiku tõttu, mis aitas elus hoida vanu kombeid. Veel organiseeriti tantsuõhtuid, peeti vähesel määral isiklikke sünnipäevi ning korraldati kinoõhtuid. Kõigil nimetatud üritustel oli oma osa nii kultuuriliste traditsioonide hoidmisel kui sotsiaalsetes suhetes. Tants ja laul ei puudunud

kinoõhtutelt, valimistelt ega ka teistelt peoõhtutelt. Samuti kanti neil koosviibimistel rahvarõivaid.

Kihnu elu hakkas muutuma 1970. aastatel, kui Kihnu kolhoos liideti Pärnu Kaluriga ning juhtima hakati Pärnust. Seetõttu jäid paljud kihnlased töötuks, eriti mehed, kuna traallaevad viidi Pärnusse. Selle tulemusel kolis Kihnust ära palju noori peresid ning tegevusetuse tulemusel süvenes alkoholism.

Hinnates informantide üldist arvamust elust kolhoosiajal, jääb pinnale pigem positiivne pool, seda eelkõige tänu 1960. aastate elujärje paranemisele ja kalanduse kiirele arengule, mis võimaldas Kihnu ehitada enamuse praeguseid elumaju.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Allikad

Arhiiviallikad

Rahvusarhiiv:

P-883 – Kihnu kalurikolhoos „Nõukogude Partisan“

R-1991– Eesti Kalurikolhooside Liit. Operatiiv osakond

Eesti Rahva Muuseumi arhiiv:

EAp 862– Etnograafilised märkmed Kihnu 2006

KV 136– Maakasutus Kihnus

EA 50–Nõukogude Partisan

EA 198 –Kihnu 1983/84

Kihnu Muuseum:

Kihnu Muuseumi arhiivkogu Khn 678

Kihnu Muuseumi pildikogu

Intervjuud:

Nimi	Sünniaasta	Amet	Tööaeg kolhoosis	Kuupäev
Leili Joala	1942	Zootehnik, postiljon	1960-1991	26.01.2018
Maria Köster	1929	Põllutöoline	1949-1984	24.01.2018
Velli Köster	1947	Põllutöoline	1964-1991	18.01.2018
Helju Laine	1941	Põllutöoline	1964-1991	19.01.2018
Salme Lilles	1931	Põllutöoline	1949-1986	21.01.2018
Leili Madissoo	1950	Raamatupidaja	1969-1991	17.01.2018
Leili Saare	1947	Põllubrigadir	1967-1991	18.01.2018
Leida Türk	1939	Põllutöoline, üks aasta raamatupidaja	1956-1991	01.02.2018
Anni Umb	1939	Põllutöoline	1955-1991	02.02.2018
Maria Umb	1950	Raamatupidaja, karjalaudatöoline	1969-1991	25.01.2018

Kirjandus

Gunn, Simon; Faire, Lucy. *Research Methods for History*. Edinburgh University Press, 2012.

Jõesalu, Kirsti. *Dynamics and tensions of remembrance in post-Soviet Estonia: Late socialism in the making*. Dissertatsioon. Tartu, 2017

Jõesalu, Kirsti. *Sotsiaalsed suhted nõukogude tööelus: biograafilisi uurimusi argielust ENSV-s*. Magistritöö. Tartu, 2004

Jõgisalu, Harri. *Meri põlõmt'e paljas vesi*. Kihnu arhipelaag. Märjamaa, 2006.

Jääts, Indrek. *Töö kolhoosis. Oisu piirkond Järvemaal 1940. aastate lõpust 1960. aastate lõpuni*. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat XLVI. Tartu, 2002.

Kalits, Vilve. *Kihnlaste elatusalad XIX sajandi keskpaigast XX sajandi keskpaigani*. Kihnu Kultuuriruum, 2006.

Klumbyte, Neringa; Sharafutdinova, Gulnaz. *Soviet Society in the Era of Late Socialism, 1964-1985*, 2013

Mertelsmann, Olaf. *Väitlus. Tagasi sotsialismi juurde- Eesti majanduse parim võimalus?* Ajalooline ajakiri, 2014, 2/3 (148/149), 265-270

Perks, Robert; Thomson, Alistair. (toim) *The oral history reader*. London, 1998.

Piho, Sirje. *Eesti NSV ülemnõukogu valimised 1947. aastal*. Magistritöö. Tartu, 2013.

Ruusmann, Reet. *Defitsiit kui osa Nõukogudeaegsest argielust Eesti NSV-s*. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat nr. 49. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, 2006. Lk 125-156.

Rüütel, Ingrid. *Naised Kihnu kultuuris*. EKM Teaduskirjastus. Tartu, 2013.

Rüütel, Ingrid. *Kihnu pulmakombed – juured ja suundumused*. – *Rahvausund tänapäeval*. Mall Hiimäe ja Mare Kõiva (toim.) Tartu: Eesti TA Eesti Keele Instituut, lk. 328–354. Tartu, 1995.

Vahtr, Lauri. *Sulaaeg. Eesti ajalugu VI. Vabadussõjast taasiseseisvumiseni*. Tartu, 2005.

Vunk, Aldur. *Pärnumaa 2. Loodus.aeg.inimene*. Pärnu, 2010.

Interneti leheküljed

Annuk, Annika, 2015. Kakuamiga räimede püüdmine Kihnus. Eesti Vaimse Kultuuripärandi Nimistu.

http://www.rahvakultuur.ee/vkpnimistu/index.php?page=Public.Knowledge&area_id=0&id=242 [23.05. 2018]

Eesti riiklik kandidatuur. Kihnu Kultuuriruum. I osa.

https://www.rahvakultuur.ee/s2/278_1148_1284_Taotluse_tekst_eesti_keeles.pdf
[03.04.2018].

Jääts, Indrek, 2005. Kolhoosiajast silmaklappideta. <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/indrek-jaats-kolhoosiajast-silmaklappideta?id=51003449> [13.05.2018].

SUMMARY

Women's work and everyday life practices in Kihnu kolkhoz during 1960-1980

Present Bachelor's thesis concentrates on public, private and social sphere of Kihnu women's everydaylife in late socialism period in Kihnu kolkhoz and finds out how they connected these spheres to each other. The main research questions were: 1) How the woman of Kihnu connected working in public and private sphere? 2) Which procurement strategies they used to provide themselves with food and consumer goods? 3) How Kihnu women organized and retrospectively gave sense to their social sphere?

Late socialism period here is defined as the period since Stalin's death in 1953 until the middle of 1980s. Public sphere includes all the official work in the kolkhoz. Private sphere is all that regards working in households and raising kids. Social sphere deals with the procurement strategies, communication and organization of the public and private events.

The thesis is based on interviews with Kihnu woman born 1929-1950, who worked in Kihnu kolkhoz as farm workers and accountants; the archival sources of the Estonian National Museum, Estonian National Archives, Kihnu Museum's archive collection and professional thematic literature.

The thesis are divided into three main chapters. The first chapter gives an overview about kolkhoz regime in Kihnu kolkhoz called „Nõukogude Partisan“ and since 1973 „Pärnu Kalur's Kihnu departement.“ It also brings out the general opinion about kolkhoz period given by interviewed Kihnu women. The second chapter analyses how women connected working in public and private sphere. The theme of pinching the kolkhoz's property is also analysed. The third chapter deals with the procurement strategies, social relations between Kihnu people and public and private events which took place in Kihnu in late socialism period.

All the agricultural work, housekeeping and parenting were women's work in the community of Kihnu, while men were fishermen and it was not suitable for them to do agricultural work. It is important to emphasize that there were no kindergartens in Kihnu until the beginning of the 2000s. According to this, women had to take care of the children or had to find a baby-sitter. Such work allocation was different from the other kolkhozes in Estonia and it came from the first part of the 20th century when the stereotypes figured out: women had to do all

the agricultural work and raise kids, men were fishermen. It was connected with the World War I and the development of maritime.

The first chapter gives an overview about kolkhoz regime and also analyses how the life of Kihnu people changed during the 1960s because of the development of fishing - the main branch of the economy. It was connected with the new fishing gear which allowed to catch more fish at once. Due to this the men's salaries grew, people started building houses and buying home appliances.

The second chapter analyses how women connected their public and private sphere. The chapter came to the result that even women's workdays were long, they managed to do all the obligations they had to. It was possible thanks to the help of their children in the households, they also had lack of bedtime hours and sometimes asked help from the other members of the village.

The third chapter finds out which procurement strategies Kihnu people used to feed themselves, also which events they managed to celebrate. Considering Kihnu's island speciality, there were difficulties to provide Kihnu people with food and other consumer goods. Due to this they used different strategies: people stored food for the winters and for this purpose they went to Pärnu with little fishermen boats to bring food and clothes. There were periods when the weather conditions were so difficult that the boats did not move for the weeks. The simplifying factor was that Kihnu people grew their food in their farms, so they did not depend on shops.

There were two types of parties celebrated in Kihnu in the late socialism period: private and public. The main public parties were The Farmers Day which took place on the second Sunday of the October, The Fishermen's Day which was held on the second weekend of the July. The third event were elections. All public events were organized by the direction of the kolkhoz and the director of the community centre. The main private parties were weddings, dancing nights in the local civic centre, private birthday parties and cinema nights. Due to abundance of the weddings during late socialism period, there were few birthday party celebrations. Cinema nights were the events where young people met up. Sometimes people came to the cinema just for communicate to each other. The parties were social events where people exchanged thoughts about vital themes and kept alive their cultural heritage which was very important to Kihnu people. All the events consisted local traditions: people sang runic

songs, danced folk dances and wore national costumes. It all helped them to maintain traditional manners and get rid of the routine.

To sum up Kihnu women were able to connect their public, private and social sphere thanks to the help of their children, support of the community members and lack of bedtime hours.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimuskava

I Biograafiline osa, elukäik

Kus ja millal sündisite ja kasvasite? Kus käisite koolis? Mida mäletate kooliajast? Kas kodus pandi tööle ka? Milliseid töid tegite? Kas pidite juba lapsena kolhoosi heaks töötama?

Kas peale põhikooli lõpetamist läksite kuskile edasi ka? Kui kooli, siis millisesse ja mida õppima? Kas see oli vaba valik või keegi suunas/käskis minna? Kui kooli ei läinud, siis mida tegite peale kooli lõpetamist? Kus oli teie esimene töökoht ja kuidas te selle leidsite?

Kui käisite Kihnust eemal koolis, kas teil oli pärast koolilõpetamist valik, kas tulla Kihnu tagasi või jääda mandrile? Miks otsustasite just nii? Kui suunati, kas olite suunamisega rahul või oleksite tahtnud mandrile jääda?

Millal oma pere lõite? Mitu inimest oli teie peres? Kas lapsed aitasid teha koduseid ülesandeid?

II Töö kolhoosis

Kas enne kolhoosi asumist töötasite kuskil mujal ka? Kui jah, siis millist tööd tegite ja kuidas sinna töö peale sattusite?

Milline oli teie positsioon/ametikoht kolhoosis? Millised olid teie tööülesanded? Kes tegid põllutööd, kes püüdsid kala? Kas olid meeste ja naistetööd või tegid kõik kõiki? Mis tehti vahepealsel ajal, kui näiteks põllutöid ei saanud teha või merele minna? Kas mehed aitasid naisi? Mis te arvate, kust on sisse tulnud Kihnus see naistesilekerkimine? Kas teie töö oli aastaringne? Kas karja eest hoolitsemisel olid selleks eraldi inimesed või pidid näiteks need, kes suvel olid põllul, talvel hoolitsema karja eest ka? Kellele te allusite? Kes otsustas teie tööülesannete üle? Kui palju suunati elu mandrilt? Kas kihnlastele endale jäi ka otsustusõigust kolhoosi töö ning selle korraldamise üle? Kas Kihnu kuulus keegi parteisse ka? Kas see mõjutas tööelu? Kas parteisse pidi astuma? Kas vastuhakkamisel karistati?

III Töötamine oma majapidamises

Kui suur oli teie majapidamine? Mitu looma teil oli? Kuidas olid teil tööülesanded jagatud? Kas olid naiste ja meeste tööd või tehti kõike koos? Kas lapsed aitasid ka kodustes töödes?

Millised olid nende tööülesanded? Millal jõuti aega koduste asjadega tegelemiseks? Kui kolhoosis oli näiteks heinaaeg, siis millal jõuti seda kodus teha? Kas kolhoosist võeti enda ja enda loomade tarbeks ka midagi? Kas kolhoosimasinaid ja tööriistu kasutati ka koduses majapidamises? Kust hangiti oma loomadele toitu?

IV Sotsiaalsed suhted

Kuidas lahutati meelt? Kas peale kolhoositööd toimusid mingid üritused? Peod? Tantsuõhtud? Kes neist osa võttis? Mida seal tehti? Kes neid korraldasid? Kas kolhoosipidusid toimus ka? Kes seal käisid? Kuidas pulmi peeti? Kas see kolhoosielu ei seganud, kestavad need ju kolm päeva ja sel ajal peeti palju pulmi? Kas pulma kutsuti kolhoosiinimesi ka, näiteks tähtsamaid ülemusi? Kas see oli pigem selline nagu viisakusest kutsmine või taheti ise kutsuda?

Kuidas oli näiteks sünnipäevade pidamisega? Kas neid peeti kolhoosis koos? Kas ainult oma valdkonna inimestega või kutsusti ka ülemusi, teisi kolhoosiliikmeid? Kas sel ajal oli sellist töö ajal napsutamist ka?

Kas teie peres oli keegi kaugsõiduga seotud või töötas traali peal? Kas tead, kedagi, kellel oli nii? Kuidas need hakkama said? Kuidas mehed neid toetasid? Kuidas hakkama saadi? Kas saadeti kaugelt pakke või rahasaadetisi? Kas Kihnu meremehed kasutasid Tallinna valuutapoodi? Kas sealt osteti midagi, kui jah, siis mida ja kellele?

V Defitsiit ja hankimisstrateegiad

Kuidas jõudis kaup Kihnu? Kas olid väljakujunenud kindlad kaubapäevad? Kui jah, siis mitu korda nädalas? Mida poest osta sai? Kas võeti ette pikemaid linnareise ka, et end kaubaga varustada, kui jah, siis mida sealt osteti, kui tihti käidi? Kas kaasa võeti kogu pere? Kuidas lapsed jäätisesse suhtusid? Kas tormati linnamindes kohe jäätiseputka juurde? Kas seda transporditi Kihnu ka, kui jah, siis kuidas? Kas kooliriideid, koolitarbeid ja muid tarbekaupu hangiti mandrilt? Kas teie perele saadeti pakke välismaalt ka? Kui jah, siis mis sel pakkides oli?

Kuidas teie jaoks kolhoosiaeg lõppes? Millal tulite kolhoosist ära ja kuidas see toimus? Kas olite kolhoosiaja lõpuni või tulite varem ära? Kuidas teie jääte mäletama kolhoosiaega?

Lisa 2. Kihnu kaart

(allikas: www.visitparnu.com)

Lisa 3. Naised mehi abistamas *kakuamipüügil*
(Allikas: Kihnu Muuseumi fotokogu)

Lisa 4. Kihnu meierei

(allikas: Kihnu Muuseumi fotokogu, fotol kolhoosi piimavedaja Lilli Türk 1964. aastal. Meierei asutati Kihnu 1950. aastate alguses)

Lisa 5. Suur kolhoosipidu: Põllumeestepäev

(Allikas: Kihnu Muuseumi fotokogu. Pildil oktoobrikuu teisel pühapäeval peetud kolhoosipidu. Aukirjade üleandmine.)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristin Saare,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö „Naiste töö ja argielu praktikad Kihnu kolhoosis 1960.-1980. aastatel“

mille juhendajateks on Kirsti Jõesalu ja Aigi Rahi-Tamm

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018